

מוסר רשעי
ספק קרא קייש
ספק לא קרא
חזר וקרא
משום כבוד מלכות
מוסד (קדוש רש"י)
קר נו, ממוי סי'
(לר)
ולואי שיתפלל
אדם כל היום
כילו. לרין חסלה
ייורה משום כבוד
לבעלה (פסחים
(71).

מסלת ד"ר
ס' ה' וקנן
דף מה: פ"ט

הגדה
הבינה
אמר
ב"ר יהודה אמר
רב מין
לנרות המון:
(ג) שם שם
י"ב
מיון.
מיון לוקח שם
עלמא שאלט
דף 97 מה :

נ"ל רב
יורה דבר
שואל וכן
פאה כתיב
ובתנ"ך

ט"ז דף דג:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

אלא יקצו. כל ברכה וברכה: דלית בה מלכות שמים. אין מלך
העולם זכרונו של י"ת: ה"ג והרי ברכת המזון לפנינה דאית בה
מלכות שמים כו'. לישנה לחרינה שאני תפלה דלית בה מלכות שמים.
קבלת מלכות שמים כדאיתא בק"ש שמקבל עליו את השם ללחון ולמלך
מיוסד ולהיא לישנה בקיטין והרי תורה אור

ברכה המזון לאחר דלית בה מלכות
שמים ולשון זה נראה שהוא עיקר
מדמני ליה לאל ק"ש וברכה המזון
לדורייטת והיא בלתי עסקיין ולי
ללשנה קמח הא לא איירי זכרם
המזון ללחיו בדלמסקמיה דלהרי
מלכותו עליה לאל ק"ש וברכה המזון
לדורייטת כו'. ואית דגרסי הא לא
נלשנה קמח ק"ש דרבנן הא לא
ק"ש דלית בה מלכות שמים וברכה
המזון לדורייטת אלפסוי תפלה דרבנן
ואין בה מלכות שמים למאן דגרס הכי
מפשיטין לקמן דשכרן ובקומן
דנרי מורה כמינ: כי שם ה' אקרא.

כענה משם לפחות דנרי פייה אמר
לסו לישאל אי סברך מחלה ואסת
עס לחרי אמר כי שם ה' אקרא
זכרם חסו הכי גודל ללחיו בלמן
הכי מפשיטין לה במסקת ומח' דף 97
ס' כ' וי' פלוג' כ' ל' וי' וי' פלוג'
מליו לו מקרא מפרש לבך לפני:
טעון לאתרוי. דכמינ ואלתו וסענה
וברכה: תורה שטעונה לפנינה.
דלמפקרן איבא למפרך. במריהו
כשאתם צא ללמוד תורה מן המזון
איבא למפרך מה למזון שכן נהנה
וכשאתם צא ללמוד מן מן המורה
איבא למפרך מה למורה שכן חיי
פרך לה: אמת ויציב דאורייתא היא.
שמוציא בה יציאת מנצרים דהויבה
דאורייתא היא דכמינ למען תזכר את

ויס לחק מלך מנצרים (דברים 10: 5)
דאית בה תרתי. יציאת מנצרים ומלכות
שמים: תורו וקרא ק"ש. קסבר ק"ש
דאורייתא היא: ולואי שיתפלל אדם
כל היום. הולכות גדולות ספק הלכה
כרבי יוחנן כספק והלכה כשמאל
נזיל הספלי: מהו שיגמרו. את
נראה מן הברכות שטעם: יהידי ויהידי.
כשהפלה מחלה היה יחד וכשענה
שהפלה והסמיל להפלה היה ישידי:
או

ומתפלל ורבי יוחנן אמר *יולואי שיתפלל אדם כל היום כולו: ואמר רב יהודה
אמר שמואל י' דיה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה
אינו והאמר רב נחמן כי היינו כי רבה בר אבהו בען מיניה בני בני רב
דפיו השוכרי דחיל בשבת מהו שיגמרו ואמר לן י' גומרין כל אותה ברכה
הכי עומד ותרם גברא בר חיובא הוא ורבנן דוא דלא אמרו דיה משום כבוד
שבת אבל הכא הוא צלי ליה: ואמר רב יהודה אמר שמואל ה' התפלל ונכנס
לביהכ"נ ונמצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל
ואם לאו אל יחזור ויתפלל וצריכא דאי אשמעינן קמיהא הי"מ יחיד ויחיד

אמר כבר שתייה מ"מ שמה אמר ק"ש ולא אמר אחת ויציב זה יכול להיוס וענה כשיאמר אחת ויציב נמלא שהשלים הכל ובי תימא
שמה לא קרא לא זה ולא זה כיון דספיטא הוא כולי האי לא חטרוהו רבנן לתור שנייה אבל אם יאמר ק"ש אין זו קטנה גמורה כל כך
דשמה קרא ק"ש אחרת ולא יאל כלל כמה שטענה עמה ואם דבר שאל אמר כבר ק"ש אס כן לא אמר נמי אחת ויציב שאין רגילות לומר
אחת ויציב כלל ק"ש ואם כן כשיאמר מעשה ק"ש לא תקן כלל ולא יאל מדי ספקי עוד אמר רב"ר שמשון דמיימי שפיר שאינו מסופק
אלא אחת ויציב אבל כבוד הוא שקרא ק"ש ואפילו הכי הו' אחת ויציב דאורייתא שר"ל ספק לא אמר אחת ויציב עם פרשה לציית
שמסופק וי' לא אמר לא פרשה לציית שאלה אחת ויציב ואם כן לא הזכיר כלל יציאת מנצרים וכלה מילתא יציאת מנצרים קרי ליה אחת
ויציב לפי דעתם אחת ויציב הו' משום יציאת מנצרים והלך הו' פרשה לציית בכלל אחת ויציב: ה' י' דבריו מנצרים כתיב. והא

דאמרין לשיב בפרק קמח' (דף ג.) בערב משום דכתיב וכסכך אכמתחא בעלמא הוא! *
[רבי] יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום. לומר ר"ר דלהלכה כרבי יוחנן דוקא כספק התפלל אבל דהו' התפלל לא אפרע
דהא מסתמא לא פליג איה דאמר רב יהודה אמר שמואל כסבור ונזכר שהתפלל פוסק ונזכר וכו' ובו יטל למרש דרר רחמיא:

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

ברכות שלישי ברכות

כא

כא

כא

כא

כא

כא

כא

כא

עין משפט נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

עין משפט
נר מצוה

יכולין להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד לא, לא בטר טעמא אזיל, והמקשה גופיה לא ידע טעמו של דבר, אלא דפשטא דמתני' הכי משמע ליה, ובדין הוא דהוי ליה לאקשוויי אם יכולין להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד לא, מאי טעמא הא יצא ידי

חובת ק"ש של תורה בפרק אחד, אלא כיון דאשכח ברייתא דתני בהדיא דסגי ליה בפרק אחד, אלימא ליה לאקשוויי מינה. והשתא נקטינן להלכה דפרשה ראשונה הוי מה"ת אבל פרשת והיה אם שמוע אין לה עיקר מה"ת ואין קריאתה אלא מדברי סופרים כנ"ל^(ג).

סימן ג

מקומות שקורין ק"ש מבעוד יום

76 שאלה. במדינות הללו שקורין קריאת שמע וברכותיה ומתפללין ערבית מבעוד יום, היאך ראוי להתנהג עם ק"ש לצאת ידי חובתו בתקונה אליבא דהלכתא.

תשובה. בריש מסכת ברכות (ב, א) תנן מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, ומפרש בגמרא דהיינו צאת הכוכבים. ופסק הרי"ף דכן הלכה ודלא כהני תנאי בברייתא בגמרא (ב, ב) דמקדמי זמן ק"ש לצאת הכוכבים, וחכמים בגמ' נמי הכי ס"ל כסתם מתני'. וכ"פ הרמב"ם בפ"א מה' ק"ש (ה"ט)^(כ). וכ"פ רש"י במתני' (ד"ה עד סוף) דהקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, ומסיים רש"י א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת, והכי תניא בברייתא בברכות ירושלמי, לפיכך חובה עלינו

(יג) ואולם מפ' ר"ח ברכות יג, ב ד"ה ת"ר מבואר שרק פסוק ראשון הוי מהתורה, ממה שפסק שם הלכה כר"מ שרק פסוק ראשון צריך כונה ולא הפרשה כולה. וכן נראה גם מדבריו להלן שם ד"ה בשעה דפירש דהא דאמר חוזר וגומרה אפרשת ויאמר קאי. ואולם ממש"כ לעיל ב, א במי שהתפלל ערבית בבית כנסת קודם צאת הכוכבים דקורא על מטתו פרשת שמע והיה אם שמוע, ברור דליכא סתירה לזה, דמדרבנן ודאי צריך לקרותן אחר צאת הכוכבים דתקנו כעין דאורייתא, וע"ש בהערות. ובפרי יצחק ח"א סי' א העלה דלא כהפר"ח, אלא כהשאג"א עפ"י הראשונים שבק"ש על מיטתו סגי בפרשת שמע ע"ש. ועי' שו"ת משכנות יעקב או"ח סי' פב. וראה להגרי"פ פרלא ח"א עשה ג-ד שהביא כדרכו עוד חבל ראשונים דס"ל שרק פסוק ראשון הוא חובה

לקרותה משתחשך, ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא, ע"כ. והתוס' (ד"ה מאימתי) פי' בשם ר"ת דק"ש דבית הכנסת עיקר, משום דקי"ל כר' יהודה דאמר בפרק תפלת השחר (כו, ב) דזמן תפלת המנחה הוי עד פלג המנחה, דהיינו י"א שעה פחות רביע, ומיד שכלה זמן מנחה מתחיל זמן ערבית, ומה שאנו מתפללין לפעמים מנחה אחר פלג המנחה כרבנן דפליגי אר"י, משום דאמר לקמן (כו, א) השתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ע"כ.

ואני תמה דהרי הא דקאמר השתא דלא איתמר הלכתא דעבד כמר עבד, היינו משום דכיון דתפלה דרבנן אזלינן בספיקה להקל, אבל קריאת שמע דהוי מן התורה כיון דמספיקא לן מספיקא אית לן למיזל לחומרא, דקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא וכדאמרין בפ' מי שמתו (כא, א) א"ר יהוד' אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא, מ"ט ק"ש דרבנן

מהתורה. וראה בארוכה במנחת כהן בקונטרס מבוא השמש מאמר ב פרקים יג-יד, והביא בזה ג' דיעות, והכריע דמן התורה יש לקרות בזמן שכיבה וקימה ב' פרשיות, אבל פרשת ציצית אין לה שעה קבועה, ואין חיוב אף לקרות פרשה זו אלא כל פרשה שיש בה יציאת מצרים, ע"ש.

(א) וכן פסק ר"ח ברכות ב, א: דקיימ"ל דק"ש בשעת צאת הכוכבים. אולם הרשב"י סי' קכב מדייק מדבריו שם דכן ס"ל להירושלמי, אבל גם ר"ח מודה שלתלמוד דידן יוצא יד"ח ק"ש אף קודם לכן בבית הכנסת. ור' בהערות לפי' ר"ח שם בארוכה שיש בזה חילופי פירושים בפירושו ר"ח. ובעינים למשפט ריש ברכות הביא שיטות הראשונים שנחלקו בזה יעו"ש.

אלא וודאי זמן ק"ש הוי נמי מפלג המנחה לר"י זהו ראיית ר"ת.

אבל מ"מ נראה לי דאין זה ראייה כלל, ושלשה תשובות בדבר. חדא, די"ל דלא קפדינן אסמיכת גאולה לתפלה אלא כשמתפלל בזמן ק"ש, אבל כשמתפלל ערבית מפלג המנחה שעדיין לא הגיע זמן ק"ש לית לן בה. וכה"ג פירש"י בפ' תפלת השחר (ל, א) גבי הא דאמרינן התם אבוה דשמואל ולוי כי הוה בעו למיפק לאורחא הוון מקדמי ומצלי, וכד הוי מטי זמן ק"ש קרו ולא הוי סמכי גאולה לתפלה, אע"ג דבשל שחרית כ"ע מודו דבעי למסמך. ופי' רש"י (ד"ה ולעביד) ומשום מסמך גאולה לתפלה, כיון דמצלי קודם ק"ש לא קפדי ע"כ. והאי קודם ק"ש שפירש רש"י ע"כ קודם זמן ק"ש קאמר⁽²⁾, דאי משום קודם ק"ש הוא דלא קפדי ואע"ג דמטי זמן ק"ש נמי והא דבעי למסמך גאולה לתפלה היינו בקורא ק"ש וברכותיה ואח"כ מתפלל הוא דבעי למסמך ולא יפסיק בין גאולה לתפלה, אבל אם רצה להקדים תפלה לק"ש לית לן בה שהרי בערבית קאמר ריב"ל תפלות באמצע תיקנום, ור"י פליג עליה וקאמר איזוהו בן עוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה, הילכך מיבעי ליה לאקדומי ק"ש לתפלה ולא באמצע כריב"ל, והרי אפילו אם יקדים תפלה לק"ש ל"ל בה, וא"צ לחוש לסמיכת גאולה לתפלה ככה"ג, וא"כ אכתי משום סמיכות גאולה לתפלה הרשות בידו למיעבד כריב"ל. אלא וודאי ש"מ כל היכא דבעי למסמך גאולה לתפלה, אינו רשאי להקדים תפלה לק"ש, וה"ג משמע ההיא סוגיא דפרק תפלת השחר גופיה, וע"כ כיון דמצלו קודם ק"ש לא קפדי דפירש"י קודם לזמן ק"ש קאמר.

ועוד יש לומר כמו שפירשו תלמידי רבינו יונה הביא הרא"ש עצמו בפרק תפלת השחר (סי' ו) רב צלי של שבת בערב שבת מפלג המנחה ולמעלה, ולאחר צאת הכוכבים הי' קורא קריאת שמע בעונתה, אע"ג שלא היה סומך גאולה לתפלה, כיון שהיה מכוין למצוה

פירש"י שהעתיקו כמעט מילה במילה בענין זה וכנראה שהיה כן ברש"י שלפניו. ובפרי יצחק ח"א סוסי' א כתב שבאור"ז הביא פירש"י כהשאג"א.

ור"א אמר ספק קרא ספק לא קרא חוזר וקורא מ"ט ק"ש דאורייתא, ופסקו הפוסקים כר"א, ומספיקא חוזר וקורא לחומרא⁽²⁾. וה"נ בפלוגתא דר"י ורבנן דקאמר הגמ' דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר והו"ל ספיקא לגבי ק"ש, אית לן למיזל לחומרא ואין יוצא ידי חובת ק"ש עד צאת הכוכבים, דלמא הלכה כרבנן דזמן מנחה הוי עד הערב, ואין זמן ערבית מתחיל אלא משעת צה"כ ואילך.

ונ"ל דהתוס' לטעמייהו אזלי, דס"ל דהלכה כמ"ד ק"ש דרבנן וכמש"כ בשמם למעלה סימן א', ואית לן למיזל בספיקא לקולא. ואיכא למימר דר"ת נמי הכי ס"ל. וחזוק ר"ת את דבריו מדרב צלי של שבת בע"ש מסתמא היה קורא ק"ש, אלמא זמן ק"ש מפלג המנחה ואילך. והשיב עליו הרא"ש (שם סי' א) דזה אינו ראייה, דילמא ס"ל לרב כריב"ל דאמר לקמן (ד, ב) תפלות באמצע תיקנום וא"צ לסמוך גאולה של ערבית לתפלה והיה קורא ק"ש אחר צה"כ ע"כ.

לדידי לאו תשובה היא, דהא אמרינן ר"פ תפלת השחר (כו, א) מדרב צלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כר"י, כלומר דאמר זמן מנחה עד פלג המנחה ומכאן ואילך עייל זמן תפלת ערבית, ודחינן אדרבה מדר"ה ורבנן לא הוון מצלי עד אורתא, ש"מ אין הלכה כר"י, ומסקינן השתא דלא איתמר הילכתא כו' ודעבד כמר עבד. כלומר דעבד כרבנן ומצלי תפלת המנחה עד הערב עבד, ודעבד כר"י דס"ל זמן תפלת המנחה עד פלג המנחה, ומכאן ואילך עבר זמנה ועייל זמן תפלת ערבית, ומאן דעבד כר"י ומצלי ערבית מפלג המנחה ואילך עבד ושפיר דמי. והשתא תקשה לדידן אמאי דעבד כר"י ומצלי ערבית אחר פלג המנחה עבד ושפיר דמי, ואמאי, נהי דעבר זמן מנחה מפלג המנחה, מ"מ לדידן דקי"ל כר' יוחנן דאמר התם (ד, ב) איזוהו בן עוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה, אין ראוי להתפלל ערבית עד הלילה דהוי זמן ק"ש וברכותיה כדי שיסמוך גאולה לתפלה,

(ב) כמבואר לעיל סי' א.
(ג) וכ"ה להדיא באור זרוע ח"א הל' קריאת שמע סי' נא בשם מורו ר' יצחק בר יהודה זצ"ל. ואולם דבריו שם מיוסדים על

סימן קח

דאורייתא. הוא לקרותן בעשרה³ ודוחה לא תעשה
 הלעולם בהם תעבוד. להכי שיתרו רבנן אליעזר עבדו
 כדי להשלימו לעשרה. ע"ש פ' שלשה שאכלו באשירי
 ובתוס' שני"ץ⁴ שכתבו דאין שום קריאה מדאורייתא רק
 פרשת זכור. ובתוס' הקצרות מברכות פ' שני⁵ פירש
 דפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותן מן
 התורה⁶. וכן בסמ"ק⁷ חלק למצות עשה זכור אשר
 עשה, וזה שאנו קורין פרשת זכור קודם פורים. ואם כן
 צריך ליזהר יותר שישמע קריאת פרשת זכור בעשרה
 ממקרא מגילה בזמנה, אלא שהעולם לא זהירי בהכי.

שאלה: בני היישובים שאין להם מנין בעיר, ורצונם
 ללכת אל הקהילות הסמוכות להם לימי
 הפורים, כדי לשמוע מקרא מגילה בציבור. צריכין ליזהר
 שיקרימו ביאתם גם לשבת פרשת זכור שהוא סמוך
 לפורים או לאו.

תשובה: יראה דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת
 פרשת זכור בצבור ממקרא מגילה¹. אע"ג
 דמקרא מגילה עדיפא וכל מצות נידחות מפניה, מ"מ
 לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד, אבל קריאת
 פרשת זכור כתב האשירי פ' שלשה שאכלו² דעשה

סימן קט

ללילה שתהא קריאה בזמנה כ"ד³. אע"ג דכמה גדולים
 פליגי ארכינו תם התם בריש ברכות⁴. הא כתב במרדכי
 התם⁵ בשם ראב"ה⁶ המנהג כוותיה דר"ת, והמתמיר
 כדברי שאר גאונים נקרא הדיוט אם לא הורגל בשאר
 פרישות. אבל אין נראה לו להתיר למי דקשה לו להמתין
 כדלעיל שיטעום מעט קודם קריאת מגילה וימתין שוב
 עד שיבא לו הקורא⁷. כדאמרינן פ"ק דברכות (ד, ב)
 לא יאמר אדם אוכל קימעה ואשתה קימעה ואח"כ
 אקרא ק"ש ואתפלל וכו', עד כל העובר על דברי
 חכמים חייב מיתה. ונראה דכ"ש לענין קריאת מגילה
 דחיישינן שמא תחטפנו שינה ויבטל מקריאתה, שהרי
 יש בה שהות טובא וגם קריאתה חובה טפי, שהרי כל
 המצות נדחות מפניה. L

שאלה: מי שהוא אנוס קצת שלא יכול לילך לבית
 הכנסת לקריאת מגילה וצריך להמתין עד לאחר
 שקראו הקהל ואז ימצא לו אחד שיקרא לו, וזה קשה עליו
 לישב כל כך בתענית. שרי ליה לשמוע קריאתה מבעוד
 יום ב"ג בתענית אסתר או לאו.

תשובה: יראה דיכול לשמוע קריאתה ויוצא בה
 מבעוד יום לאחר תפלת ערבית מפלג המנחה
 ואילך, דהיינו שעה ורביע קודם הלילה¹. דפסק רבינו
 תם בריש ברכות² דק"ל דמזמן ההוא ואילך חשיבא
 לילה לענין ק"ש. ואע"ג דהקפיד התם רחמנא להדיא
 אזמן שכיבה, ובההוא זימנא לאו זמן שכיבה הוא. מ"מ
 נפיק מידי ק"ש משום דחשיב לילה. כ"ש לענין קריאת
 מגילה דליכא קפידא במידי אי חשבינן ההוא זימנא

לצורך כלל עשה ומשא"כ הכא שעכ"פ לצורך מצוה עשה ומה שונה הוא ממדליק נר עצמו מניח, ועי' פמ"ג במש"ז שכתב דלפ"ד
 הא"ר א"ש ד' רבינו, ע"ש.

סי' קח: 1. ב"י (סי' תרפ"ה), והביא בשם רש"ל דלפ"ד אין הקטן עולה למפטיר בפ' זכור, ועי' ט"ו (סק"ב). [ועי' בלקט יושר ח"א עמ'
 153]. 2. ברכות פ"ו סי' כ'. 3. העירני הגר"ד מצגר שליט"א בהא דתמה הפר"ח (סי' קמ"ו סק"ב) דמגיל להרא"ש דבעינן עשרה מה"ח
 גם בחשרי בנין שלמה (סי' ו') כתב דאין כונת הרא"ש דבעינן יי מה"ח אלא רצ"ל דהרי יי למ"ע דאורייתא ותמה על ראיית רבינו מהרא"ש, וכ"כ
 בתורת חסד (ח"א סי' ל"ז) מכמה ראשונים דלא כרבינו, גם בשעה"צ (סי' תרפ"ה סק"ה) דחה כן ראיית רבינו, ובאמת צ"ל דט"ס הוא ברא"ש
 רצ"ל "עשה דאורייתא" ולא "עשרה", וכ"ה בתוס' הרא"ש ברכות מז, ב (הנדפס בס' ברכה משולשת, גם א"ל שברק בשני כת"י מפסקי
 הרא"ש וכתוב בהם "עשה דאורייתא", ולפ"ד כרוז שאין כל ראייה מד' הרא"ש, ע"כ ד' הג' הני"ל, ודפח"ח. [ועי' שו"מ קמא ח"א סי'
 ס]. 4. יג, א ע"ש בשי"ק. 5. הנה בתוס' לפנינו (יג, א ד"ה בלשון) כתבו כמו פ' זכור, אכן בתוס' רבינו פרץ שם איתא כפי הנאמר
 כאן "כגון פ' זכור ופרה אדומה". ולתוס' זה כונת רבינו [ועי' תוס' מגילה יז, ב ד"ה בכל] ועי' שו"ע (סי' תרפ"ה ס"ז). 6. עי'
 ב"י (סי' תרפ"ה) שכתב דאיכא חיוב מהתורה גם בפ' פרה, ובהג' הגר"א שם כתב דליחא בתוס' לפנינו לא בברכות ולא במגילה, אכן
 באמת בתוס' דפוס ראשון (וינציה ר"פ) מפו' בתוס' כהב"י, אלא שרש"ל שם מחק זאת, ועכ"פ בתוס' ר"י החסיד ותוס' הרא"ש נרטיב"א
 מגילה (ז, ב) גמי איתא פ' פרה — [הגר"ד מצגר]. 7. סי' קמ"ז.

סי' קט: 1. שו"ע (סי' תרצ"ב ס"ד) ועי' מג"א (סק"ו), ומש"כ אך יש לאסור וכו', רצ"ל דשמא יעבורנו. ועי' מחצה"ש, ופשוט. ועי' פרי"ח
 שחולק וס"ל דא"א לקרוא ובעינן דווקא לילה, ועי' שו"ת ומ"ב. [ועי' לקט"י ח"א עמ' 157]. 2. ב, א תורה מאימתי. 3. משמע דאחר
 שחולק וס"ל דא"א לקרוא ובעינן דווקא לילה, ועי' שו"ת ומ"ב.

(יא) ושירי הפחילות של כל לילה נהגו שלא להבעירן לשום צורך ואע"פ שמוחר לפי מה שכתבו הריא"ף והרמב"ם ז"ל שאמרו שמשיעבור זמנה מותר לכבותה או ולהשתמש לאורה מיהו הגאון רב אחא כתב שאין לעשות בהן שום דבר אבל צריך להניחן עד לילה אחרונה ולעשות מהן מדורה בפני עצמה ואע"פ שאז"ל תשמישי מצוה נזרקין ואלו ודאי תשמישי מצוה הן מכל מקום לא דמי לעצי סוכה ולולב שלא הוקצו שיהיו כלים לאותה מצוה אבל אותן פחילות והשמן הוקצו על דעת שיהיו כלים. ולפיכך אנו מברכין בכל לילה שעשה נסים לפי שבכל לילה ולילה היה נס ספוק השמן אבל שהחיינו אין לברך בכל לילה אע"פ שבכל לילה מתחדש הנס לפי שכבר ברכנו אותו לילה ראשונה על שמן ההוא ואין בשמן מתחדש דבר אלא נעשה בו נס שהספיק: (יב) ונשים חייבו בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס. פי שהאויבים באו לאבד הכל אנשים ונשים וטף. וי"מ שע"י אשה בא להם הנס הגדול ההוא ושמה יהודית כמו שמפורש באגדה והיתה בת יוחנן כ"ג והיתה יפת תאר מאד ואמר המלך יון שתשאר עמו והאכיליהו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר מן היין ויישן וירדם והיה לו כן ויישן וירדם ותחכה ראשו והביאתו לירושלם וכראות שר הצבא כי מת גבורם וינוסו על כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה. והנשים נראה לומר שהן מדליקות ומברכות ומוציאות האנשים. אבל חרש שוטף וקטן שהדליקו לא עשו כל"ף לפי שאינם מחייבים כלום. וקטן שהגיע לחנוך כתב הר"י בר אבא מארי ז"ל שמדליק כיון שהמצוה מדרבנן היא: והבעל העטור ז"ל כתב הגיע לחנוך ואיכא מנהגא אול"י בתר מנהגא. והמדליק מברך תחלה ואח"כ מדליק כדי לברך עובר לעשייתו: (יג) ואכסנאי חייב בנר חנוכה ומשתתף בפרטי אי לא אדליקו עליה בגו ביתיה ואי פתח בבא לנפשיה אע"פ דאדליקו עליה בגו ביתיה חייב להדליק משום חשדא. וכן מי שהולך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בלילי חנוכה אע"פ שאין לו בית שם מיוחד שמענו שה"ר משולם היה נוהג להדליק ולברך לזכרון הנס: וחצר או בית שיש לו שני פתחים משתי רוחות צריכה שתי גרות מפני חשד העוברים. ועכשיו שמדליקין בפנים אפילו בחצר שיש לה שני פתחים אין צריך אלא נר אחד שאין לחוש כלל שהנכנס יראה הנר באיזה פתח שיכנס ונראה לומר דוחקא כשהפתח"י בבית אחד. אבל אם הם בשני בתים בשתי רוחות ואדם אחד דר בהם ונכנסין ויוצאין בשניהם צריך להדליק בשניהם אמנם אין צריך רק ברכה אחת כיון דקיימא לן דחובת גברא הוא אמרי' דשתיהן מצוה אחת שאין החיוב אלא מפני חשד ואפילו נימא דשתי מצוה הן כיון שעושה שתיהן בבת אחת די לו בברכה אחת דומיא דתפילין של יד ושל ראש שאין מעכבין זו את זו ודי להם בברכה אחת וכתב הר"י מקור' ז"ל הני מילי להנהו דמדליקי מבחוץ אבל לדין דמדליקין מבפנים ליכא משום חשד ואין צריכין להדליק רק בפתח אחד דבני הבית ידעי ששני הפתחים לאיש אחד

וכן נמי כתב הבעל התרומה ז"ל: (יד) וכתב הבעל המאורות בשם ה"ר יצחק בר' אבא מארי דמשעינן מהכא דאנשים הרבה הדרין בחצר משתתפין בשמן כלן: וכתב אחד ע"כ. וי"א דוחקא שלא פתחו פתח לנפשם כמנהג אכסנאי וכ"כ ה"ב התרומה הא דאכסנאי אחא לאשמעינן דהיה אמינא חובת תרעא הוא כמו מזוזה כיון שאמ"ל מצוה להניחה על פתח ביתו ואימא שמי שיש לו פתח חייב ומי שאין לו פתח יפטר קמ"ל חייב ולא דמי למזוזה דמזוזה אפי' יש לו כמה פתחים כלן חייבים. וכתב חנוכה בחד מינייהו סגי. וכן הדר בעליה פטור ממזוזה וחייב בנר חנוכה וכן גדול בבית אביו ואינו סומך. על שלחן אביו הרי הוא כאכסנאי וי"א דאפי' סומך הרי הוא כאכסנאי דאין ידו כיד אביו: (טו) ומצות נר חנוכה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ושיעור' זה כמו חצי שעה או יותר מעט. ולפי זה החשבון מה שהשמן שנותנים בנר חנוכה הוא שמינית הביצה. שהרי שיעור חכמים חצי לוג שמן לנרות המנורה שדולקתה מערב ועד בקר שהם י"ב שעות וחצי לוג הוא: מלא ג' ביצים נמצא ביצה ל"ד שעות ולחצי שעה שמינית הביצה. וקודם זמן זה לא ידליק דהוי כשרגא בטיהרא ואחר זמן זה ג"כ לא ידליק דליכא פרסומי ניסא שהרי נכנסו כל העם לבתיהן ואיכא מאן דאמר דקודם זמן זה ואחריו ג"כ אם הדליקו אין מברכין. וכתב הרשב"א ז"ל דלא דוקא שאם רצה להדליק סמוך לשקיעת החמה הרשות בידו והא איכא פרסומי ניסא וכענין שאמרו בגמ' שבת דעמוד הענן משלים לעמוד האש אלמא סמוך לשקיעת החמה ניכר ולצורך שבת מדליק ודכתתה הא וכתבו מקצת הגאונים ז"ל דזמן זה שמדליקין בפני מפני חשש שמא יכבוה עכו"ם שאנו דרים ביניהם לא חיישינן לרגל מן השוק ומברכין אחר זמן זה לכתחלה והוי זמנה לבני הבית עד עמוד השחר וכן דעת ה"ב התרומה ז"ל והר"פ ז"ל כתב ונכון להדליק כל זמן שבני הבית נעודי' ולשיעורא כתב רבי' שמשון שגם עכשיו כן והיה מצריך לעשות קנוד"לאש ארוכות ע"כ. ובערב שבת צריך להקדים גרות חנוכה להדלקת גרות שבת ונר שבת מצוה סמוך לשקיעת החמה כמו שאז"ל פ"ק דשבת כ"ג חזיתו שמשא אריש דקלי אדליקו שרגא משום דבתר הדלקת נר אין ראוי לעשות שום מלאכה לפני מדליק תחלה נר חנוכה ומברך בהן דלא אפשר להדליק אחר נר שבת. וי"א שמדליקין תחלה נר שבת לפי שהוא תדיר ולא הוי קבלת איסור מלאכה אחר שדעתו להדליק אחר כן של חנוכה ונראה באמת שיש להקפיד אם אדם אחד מדליק את שתיהן אבל אי לא אדליק אדם אחד את שתיהן אין להקפיד כל"י באמת אחר הדלקה אלן איסור לעשות בה מלאכה אלא מי שהדליק בלבד וכ"כ הר"פ ז"ל. ודעת הרמב"ם ז"ל שמדליק של שבת תחלה ואח"כ חנוכה משום תדיר ובדין הדלקת נר שבת כתבתי למעלה ובמוצאי שבת דלא אפשר להדליק עד שחשיכה משום כבוד שבת מאחרין לדברי הכל. דמ"מ מי שהקדים אפי' בחול מפני שהוא טרוד יצא והוא שיהיה בפלג מנחה

7

אחרונה ולא חמירי מהבדלה דאמרינן רב צלי של שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס. מיהו צריך בה שמן יותר מכדי שיעור הדלקה כדי שתדלי שתכלה רגלא דתרמודאי וכ"כ הריא"ף ז"ל. ונר שדלקה כשיעור אם רצה להשתמש בה או לכבותו כן הרשות בידו: (יז) הדליקה וכתבה אין זקן ומ"מ צריך שיתן שמן בנר שתהיה דולקת כש (יז) ומותר להדליק מנר לנר. כתב הראב"ד ז"ל ו לשרגא שלא ע"י קינסא וכן דעת הרשב"א ז"ל. משולם כתב אפי' ע"י קינסא וכ"כ הר"י מקור' ז"ל להדליק ע"י קיסם מנר שבת לנר חנוכה או איפנ להדליק ממנו נר אחרת זכחתה אבל של חול להדליק מנר של מצוה ודייקי להאי מלתא מדאמ לנר ולא אמר נר מנר ש"מ דאפי' ע"י אחר שרי לא נהגו להדליק. נר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי בקי ושאינו זרין בזאת המצוה גם כי הוא הדור ו הפרטום הגם זכר למקדש ויש מקומות שאין ו להדליק בבית הכנסת סמוך לפתח אלא לפני ההי מקומות מניחין אותה באמצע הכנסת ויש מניו הפתח. ויש מניחין אותן בדרום וסימן שלחן ומנורה בדרום והכל הולך אחר המנהג. והמנהג לו בין תפלת מנחה לתפלת ערבית ובע"ש מדליקין תפלת המנחה וקודם שיתפללו הקהל ובמוצאי מדליקין אחר סדר קדושה וקדיש קודם שיבייל על והרא"ב ז"ל כתב ואין ראוי לעשות כך עד אחר שאין ראוי לברך על האור אחר שמלא עיניו (יח) ועכשיו שנהגו להדליק לילה ראשונה אחת ו אחת בכל לילה נר שיש לה פיות הרבה עולה כל ואם הקיף פחילות בקערה אם כפה עליה כלי ע פתילה ללילה או אם הרתיק כל פתילה מחברתה לפי דע' ה"ב עשרת הדבר' ולשון התלמוד נר ו שני פיות עולה לשני בני אדם ופר"ש ז"ל ו העושים נר לכל אי ואי וה"ה למילא קערה פתילו עליה כלי שעולה לכמה בני אדם. מי שבא בסו שהוא בבית גוים מדליק בברכות ומניחה על של דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדלקי עליה בגו בי צריך להשתתף דשאני התם שיש פרטום הנס אושפיו: (יט) והיה תופס נר חנוכה בידו לא ע כלום לפי שהרואה אומר לצרכו הוא דנקיט לו משום פרסומי ניסא: (כ) עששית של חנוכה דולקת עד הלילה האחרת מכבה ומדליקה למצות (כא) ועל מה שנהגו הנשים שלא לעשות שום משעת הדלקתן עד שעת כבייתן כתב הרא"ש ז' כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה ועוד שב הנר האחר שישתמשו כנגדו ועל כרחם יכשלו ו לאורה ולפי זה המנהג טועות הנשים שאין עושו כל ח' הימים והבטלה הרחיקו ז"ל שהיא מבי שעמום על כן טוב לבטל להן מנהגן. ויש נש בטלות יום ראשון ושמיני ודי להן בזה כדיון תנו וטוכות. והר"ם ג"ע כתב בחנוכה ובאסרו חג פ

סו ארחות חיים
חגיגו אבין בכבן חילוף

8

אחרונה ולא חמירי מהבולה דאמרינן רב צלי של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס. מיהו צריך שיתן בה שמן יותר מכדי שיעור הדלקה כדי שתדליק עד שתכלה רגלא דתרמודאי וכ"כ הרא"ף ז"ל. וגר חנוכה שדלקה כשיעור אם רצה להשתמש בה או לכבותה אחר כך הרשות בידו : (י) הדליקה וכבתה אין זקוק לה ומ"מ צריך שיתן שמן בנר שתהיה דולקת כשיעור : (יא) ומותר להדליק מנר לגר. כתב הראב"ד ז"ל משרגא לשרגא שלא ע"י קינסא וכן דעת הרשב"א ז"ל. והר"מ משולם כתב אפי"ע ע"י קינסא וכ"כ הר"י מקורי ז"ל מותר להדליק ע"י קיסם מנר שבת לגר חנוכה או איפכא וכן להדליק ממנו גר אחרת דכמתה אבל של חול אסור להדליק מנר של מצוה ודייקי להאי מלתא מדאמר מנר לגר ולא אמר גר מנר ש"מ דאפי"ע ע"י אחר שרי לאדלוקי. ונהגו להדליק גר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי שאינו בקי ושאינו זרין בזאת המצוה גם כי הוא הדור המצוה ופרסום הגם זכר למקדש ויש מקומות שאין הוששין להדליק בבית הכנסת סמוך לפתח אלא לפני ההיכל ויש מקומות מניחין אותה באמצע הכנסת ויש מניחין על הפתח. ויש מניחין אותן בדרום וסימן שלהן בצפון ומגורה בדרום והכל הולך אחר המנהג. והמנהג להדליקה בין תפלת מנחה לתפלת ערבית ובע"ש מוליקין קודם תפלת המנחה וקודם שיתפללו הקהל ובמוצאי שבת מוליקין אחר סדר קדושה וקדיש קודם שיבדיל על הכוס. והרא"ב ז"ל כתב ואין ראוי לעשות כך עד אחר הבדלה שאין ראוי לברך על האור אחר שמלא עיניו ממנו : (יב) ועכשיו שנהגו להדליק לילה ראשונה אחת ולהוסיף אחת בכל לילה גר שיש לה פיות הרבה עולה כל פה ופה ואם הקיף פתילות בקערה אם כפה עליה כלי עולה כל פתילה ללילה או אם הרחיק כל פתילה מהברתה באצבע לפי דע"י. הב' עשרת הדבר' ולשון התלמוד גר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם ופר"ש ז"ל למהדרין העושים גר לכל א' וא' וה"ה למילא קערה פתילות וכפה עליה כלי שעולה לכמה בני אדם. מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים מדליק בברכות ומניחה על שלחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדלקי עליה בגו ביתיה לא צריך להשתתף דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיו : (יג) היה תופס גר חנוכה בידו לא עשה ולא כלום לפי שהרואה אומר לצרכו הוא דנקיט לה וליכא משום פרסומי ניסא : (יד) עשית של חנוכה שהיתה דולקת עד הלילה האחרת מכבה ומדליקה למצות הלילה : (טו) ועל מה שנהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה משעת הדלקתן עד שעת כבייתן כתב הרא"ש ז"ל הטעם כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה ועוד שמא יכבה הגר האחר שישתמשו כנגדו ועל כרחם יכשלו להשתמש לאורה ולפי זה המנהג טועות הנשים שאין עושות מלאכה כל ח' הימים. והבטלה הרחיקו ז"ל שהיא מביאה לידי שעמום על כן טוב לבטל להן מנהגן. ויש גש"מ רבות בטלות יום ראשון ושמיני ודי להן בזה כדין תורה בפסח וסוכות. והר"ם נ"ע כתב בחנוכה ובאסרו חג פ"י מחרת

י"ט מותר בעשיית מלאכה : (כב) סדר התפלה ערבית שחרית ומנחה מזכירין בהודאה על הנסים ויש בו קכ"ד תיבות כמנין יוחנן שתקנו וכן יש קכ"ד תיבות מתפלה למשה עד ויהי נועם שאמרו משה על מלאכת משכן שרצה להקימו בכסלו אמר לו הק"ב שמהח אחרת של כהנים תהיה בכסלו ובברכת המזון מזכירו בברכת הארץ ובתפלת מוספין כגון שבת ור"ח מזכירו ג"כ ואע"פ שאין מוסף בחנוכה יום הוא שנתחייב בדי תפלה וכן בברכת הארץ מזכירין של חנוכה. ושל שבת ור"ח מזכירין בבונה ירושלם ואע"ג דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם כיון דתקנו להזכיר של חנוכה בברכת הארץ שהיא קודם בונה ירושלם התקנה לא. וזה ממקומה ומזכיר וחזור למקום שפסק בין בתפלה בין בברכת הארץ. ואין אומרים בו והשמנואוי ובנינו כי יוחנן הוא השמונאי. כמו שאומר בספר יוסיפון ויש אומרים הרשעה בחיר"ק תחת הר"יש והביאם לזה מה שמצאו בזכריה זאת הרשעה פ"י בעלת הרשע כי מלת רשעה שם דבר כמו כי בערה כאש רשעה וכן עושי רשעה אבל יותר נכון לקרות הרשעה בחטף ופתח הר"יש על דרך הפסוק ביהזקאל מדרכו הרשעה והוא שם התאר וכן יש אומרי' לשכתם מתורתך ולהעבירם מחקי רצונך ומין אותן המימיין בידוקיך. והקריאה הנכונה לשכתם תורתך ולהעבירם חקי רצונך כלומר שעמדו עלינו להשכיחנו התורה ולהעביר אותנו את החקים. ורבים שואלים מה נשתנה שאמר ודיים ביד עוסיך תורתך ולא אמר דבר והפכו כמו שאומר בכל האחרים ומתמצים כי דרך הפסוק לקח דכתיב ודיים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי : כתב הבעל העתים ז"ל שאין טוב לומר כשם שעשית להם נס וכי' והטעם לפי שאמרו ז"ל לא ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות. ולא בשלש אחרונות והטעם ברה"ה ויום הכפורים לפי שהם צרכי רבים ולכפרה הן באין וזה שאלת צרכיו הוא. אמנם כך הוא הנוסחא ברוב התפלות הזקנות וכן נוסח הרמב"ם ז"ל וכן כתוב במסכת סופרים. וכן כתב הר"י אשר ז"ל. הלכך דעבד דעבד דעבד דעבד דעבד דעבד. ומי שטעה ולא הזכיר בתפלה על הנסים כתבנו דינו בהלכות תפלה. ואם טעה ולא הזכיר על הנסים בברכת המזון כתבנו דינו בהלכות ברכת המזון : (כג) ובערב שבת של חנוכה יש מקומות שאין אומרים במה מוליקין לפי שמזכיר בה פסולי שמונים שאסור להדליק מהן בשבת משום חומרא דשבת מה שאין כן בחנוכה : ובאלו שמנה ימים אין נופלין על פניהם ואין אומרים למנצח ושיר מזמור לפי שהן כעין י"ט אחר שאומר בהן הלל. ובכל יום מאלו שמנה ימים גומרין את ההלל וקורין אותו בלי דלוג ומברכין עליו אחד יחיד ואחד צבור לגמור את ההלל וקורין אותו ואין מפסיקין בו אם לא בין פרק לפרק ומברכין אחריו יהללך וכן הדין לכל הכ"א ימים שגומרין בהן את ההלל. ואח"כ אומרים קדיש זוטא ומוציאין ס"ת ועושין כל סדר קריאתה כמו שכתבנו למעלה בהלכות ספר תורה. קדיש קצר אחרי ובה לציון קדיש שלם עלינו לשבת. ויש מקומות אומרי' מזמור

תרעב א. לשון הרמב"ם פרק ד' ומנוחה הלכה ט' ברייתא שבת דף כ"א ויב' ר"ן ט"ז ע"ג א ד"ה נוסח, דעת הלכות גדולות הלכות הנוכה עמוד קנ"ו: *

טור ריש סימן: * בשם מהר"י אבוהב גיאורו לטור, בשם ארומים ים הלכות הנוכה סימן טו: (שם בגמרא למירוצא במר"א): * שם בגמרא למירוצא קמא: *

ר"ח ט"ז ע"ג, ט"ז ע"ג, ט"ז ע"ג סימן ג: * * * שם בגמרא למירוצא במר"א: *

כן פירשו הר"ף ו"ש ו"ה והר"ש שם חידושי במר"א אי נמי לשיעורא:

תרעב דא סוף שקיעתה. היינו לאח הכוכבים, כמו שכמוז [ריש סימן מקס"ז (ב"ח ריש סימן)]. במסכת סופרים פרק כ' [הלכה ד] מלות הדלקתו משמשקע החמה, ואם הדליקו ביום אין נאומין ממנו ואין מצרכין עליו, שכן אמרו אין מצרכין על הנר עד שיאוחז לאורו, עכ"ל: *

ב היכך צריך ליתן וכו'. משמע דאם הדליק זמן מה אחר שקיעת החמה אין צריך ליתן שמן כל כך, רק עד שמכלה רגל מן השוק. ובגמרא [שם סימן לא] כתב, במימוני: * משמע שיהיה דולק יותר ממיל, עכ"ל: *

ג בזה השיעור. ואף שכשיו צריך ליתן זה כשיעור הנה, ודלא כש מקילין בזה (דרכי משה אות א ד"ה צריך רש"ל בתשובה סימן פ"ה). אבל אין מלוא בנרות ארוכות, דהא לאחר שדלקו כשיעור הזה מותר להשתמש בהן, ואין שייך הידור מלוא אלא בשעת מלוא, ואין

ראיה מנרות הנוכה של בית הכנסת, דהתם איכא מלוא הדליק נרות בכל יום, כן נראה לי, עכ"ל דרכי משה [שם]. ולי נראה דודאי נזכר על שמן אין הידור [מלוא] ב"י בין רב למעט, אבל בנרות שעה כשהם ארוכים הם נאים יותר למלוא, כמו בנרות י"ה ו' ולולב ואחריו [סימן מנע] וכיוצא בו. וכמדומה לי שכן כתוב בכל בו [סימן מד ד, א]. בשלטי הגבורים [שם ט, א אות ו] לומד השיעור לשמן על חצי שעה, ממה דלמרינן [מנחות פט, א] חצי לוג שמן למנורה ללילי טבת הארוכים [רש"י שם ט, כ, א], ע"ש. ובאמת הכל לפי עובי הפתילה: ד יבוא לכתובה שרי. וב"ח [עמוד תרכ"ד ד"ה ולענין ד"ה ועוד] כתב, מלאחר

תרעב (א) יבוא לכתובה כו'. נסימן תרע"ז פסק הטור [עמוד מלג] והר"ש [שם פ"ז סימן ט] והוא מדברי השאלמות [שאלתה ט] דמותר השמן של נרות הנוכה עושה לו מדורה כו'. והקשה ב"י לקמן [שם ד"ה הויתר] מהך דיכול לכתובה אף השיעור של הדלקה. ומירך דש' מיירי שומר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה הוקצה למנוחה, לפיכך יעשה לו מדורה, וכאן מיירי שנתן שמן יותר מכשיעור ואחר שדלק השיעור מותר ליהנות ממנו, ולכן הוקצה למנוחה אלא כדי שיעור הצריך בלבד. וכן הוא האמת במירך זה. ושם ב"י מביא עוד מירך בשם מהר"י אבוהב גיאורו לטור שם ד"ה נותר שיש לחלק, שאם נתן השמן נזכר ולא הקצהו אלא לשיעור זמן הדלקה יכול אחר"כ להשתמש ממנו אם ירצה, אבל כשנתן השמן נזכר בנסח, או הוקצה למנוחה

הנוכה, וצריך לעשות מדורה, ע"כ. וקשה לי על חידושו זה ממה דליתא דפרק נגמר היין [מסדרין מה, א] לנביא דסבירא ליה הויתר מלמא היא פרכינן עליה ממה דתנן מותר המא לירשוי אלתא הויתר לאו מלמא היא, ומשני דסבירא ליה הך מלמא הויתר מלמא היא, דחזי ליה חפס ליה, ודלא חזי ליה שאין צריך להוציא בו, לא חפס. ורבה דפליגי שם וסבירא ליה הויתר לאו מלמא היא, מלמא מקום לא פליגי אהך מלמא דלא חפס האיסור אלא למאי דחזי ליה דהיינו לרבה אם עבד מעשה בחוזה דבר, דהוה מלמא, מכל מקום לא חמיר להפסיק האיסור יותר מלאביי בהויתר לחוד. א"כ חויתר דלא מותפס האיסור שבת ע"י האיסור בהנאה למא אלא במה דחזי ליה, לא בנותר, ואם יש לנו לומר דמה שהקצה שמן הרבה למנוחה נאסר כו', היה לנו לומר גם בנותר הנמך, אלא ודאי דגם כהן אין האיסור אלא במה שצריך למנוחה. בשלמא לחידושו ב"י חזי שפיר דאין איסור רק במה שנאסר מהשיעור הצריך, דהיינו שכנתה ואין זקוק לתוור להדליקה, בזה למרינן דמכל מקום נאסר, שהוקצה למנוחה הנוכה במה שצריך לו. גם תמוה הוא מהיכן יש ללמוד איסור כהן במה שאין צריך להנוכה, לא מנביא לאותו מירוצא דמשני [שם כהן]

הגהות והערות

רעב א. באגודה שלפניו עזב יונקפרי המימוני ירוש דהוא כמו חצי שעה, או כדמב"ם מנחה ד, ה. א' מותר מל. ועין מחזיק השקל:

י עין ביאור מהרש"ל זור שכח דלדיק שמדליקין שם אין צריך ליתקע בשעור, וי"ע:

* נוסף ממהרה למנורה מק"ו:

א אולי כוונתו יום כפורים, עין סימן מ"ה, ק שם לא כתוב שמהו נרות ארוכים משום ששם נאים יותר:

י וי"ע שלטי הגבורים במנרה שם פ"ג אות ג: י מה שכתב הש"ע ויכלול שיתן וכו', הוא דברי מהר"י אבוהב שהוציא ב"ר הגולה אות ג, עין פרי גדים אשל אברהם אות א. זה שכתב כאן נאר הגולה שם בגמרא למירוצא במר"א, מקומו לקמן על יב. "הילך צריך" כענין ג, וכמו שכמוז בביאור הגר"א ס"ק ה:

י עין הערה ה: א מה שכתב נאר היעב ומיד כשמתחילי וכו', א"י שפיר נקט הגולה שם, לא כנסת הגדולה ה"ט: *

י ע"ש משלום זכר אות לענין בדיקה על הידור מלוא כסימן תרע"ז מבי"א אות א, עין פתחה מלמא ח"א אות א, וסימן תרע"ז משלום זכר אות א, לענין בדיקה על

תרעב (ב) שתכלה. עיין באר היטב. שכתב בשם שיירי כנסת הגדולה כו' להדליק אחר מעריב, וכן כתב בשבות יעקב. ואח"כ הביא דברי המג"א ובשם כנסת הגדולה. והמעין בשבות יעקב דיאה שדברי הבאר היטב הם מהופכים, ששם הביא דברי המג"א, וכתב על זה אכן בשיירי כנסת הגדולה כתב ובבחרותי כו' חודתי למנהגי להדליק אחר הפלת ערבית, וכן עיקר לדינא, דודאי חזיר קודם היכי דמצי למעבר חרווייהו, כמו שכתבו החוטפות בשבת דף כ"ג ע"ב ד"ה הדרן, ע"ש. ועיין לקמן סימן תרפ"ד [במג"א ס"ק ב] ובפרי חדש שם [אות ג ר"ה ומפסיר] ומה שכתב ביד אפרים שם. ועיין באשל אברהם כאן [אוצר מפרשים ס"ק א] בשם השב יעקב בזה. ועיין מחזיק ברכה [אות ג] שהדאה מקום לארבע שיטות למהר"י שפירא בסופו [שירין] סימן ב', וטיים מחזיק ברכה שנראה שהמדליק קודם שילך להתפלל ערבית לא הפסיר, שיש לחוש שעד שיתפלל זמן ערבית יעבור זמן הדלקתו שהוא חצי שעה מרינא דגמרא, ע"ש:

תרעב (א) סוף. היינו לאח הכוכבים, ב"ח [ס"ק א] (ב) שתכלה. כתב שיירי כנסת הגדולה [הנה"ט אות א] שכל ידיו יליק אחר הפילה ערבית, ומיד כשמתחיל זמן או לא יאכל ולא ילמוד עד שדליק ואם התחיל פוסק י. וכן כתב במשנת שנות יעקב חלק ג' סימן מ', ע"ש. וכמו שה"א [ס"ק ב], מי שלא התפלל מעריב, מדליק קודם, דאיה צריכה זמן כל כך לניחא שמה ישכח מעריב, וכן כתב הכנסת הגדולה שנהג כן (ג) לכתובה. והנה כתב שלא לכתובה, [מ"א ס"ק ד]. ואף אם נכזה מעלת אסור ליהנות ממה אף שדלק חצי שעה, כיון שהוקצה למנוחה, [עטרה וקניס ס"ק א]. כמו בליקוטי מהר"י ווייל [עין הלכות סימן לג], אין לעגלל הנרות ממקומו עד שדלקו חצי שעה:

ביאור הגר"א

תרעב (א) ביאת שמשו כו'. אבל ברשב"א [שם ור"ן] [שם] משמע בהדיא שהורו תהלת השקיעה, אלא דמשמע שם בשקיעה שניה, עיין שם ושם. ועיין במדרכי סוף פרק ב' דשבת [ומו תנן] שכתב דלשון משמשקע מוכח שהורו תהלת השקיעה, כמו שכתוב בפרק הפועלים [בבא מציעא פה, ב] משיפסו פה שיפסו כו', וכן עיקר. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן דסי"א סעיף ב' [סימן יב] בארוכה: [ג] ויש מי. ארחות חיים [הלכות הנוכה סימן טו]. וראייה מהבדלה: [ד] ופניה בן חצי שעה. רי"ף [שבת ט, ב]: [ה] הילכך. שם [בגמרא א, ב] לשיעורה:

ביאור הגר"א

תרעב (א) ביאת שמשו כו'. אבל ברשב"א [שם ור"ן] [שם] משמע בהדיא שהורו תהלת השקיעה, אלא דמשמע שם בשקיעה שניה, עיין שם ושם. ועיין במדרכי סוף פרק ב' דשבת [ומו תנן] שכתב דלשון משמשקע מוכח שהורו תהלת השקיעה, כמו שכתוב בפרק הפועלים [בבא מציעא פה, ב] משיפסו פה שיפסו כו', וכן עיקר. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן דסי"א סעיף ב' [סימן יב] בארוכה: [ג] ויש מי. ארחות חיים [הלכות הנוכה סימן טו]. וראייה מהבדלה: [ד] ופניה בן חצי שעה. רי"ף [שבת ט, ב]: [ה] הילכך. שם [בגמרא א, ב] לשיעורה:

הגדולה כריזאן
הוצא מפי שמוך הפלג
הכון ירושלים

סימן א

76

מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ונמצא כל שעה יחירה שליש מלבר. וא"כ משעה ורביע תעשה ב' שעות פחות שמינית השעה בינונית. וע"כ לא יישכנו אפילו ב' שעות קודם הלילה, כ"ש שלשה או ארבעה.

שאלה: ברוב הקהילות נוהגין בימים ארוכים בימי הקיץ לקרות ק"ש של ערבית ולהתפלל תפלה ערבית ג' או ד' שעות לפני צאת הכוכבים. אם יש שום ישוב או טעם למנהג זה, כי גם הרבה ת"ח עם ההמון עם במנהג זה.

ע"כ נראה דאין ליישב כלל בטעם ובסברת התלמוד, אלא יש לומר שהמנהג נשתרכב על ידי תשוח כח שירדה לעולם ורוב ההמון תאבדים ורעבים לאכול בעוד יום גדול בימים ארוכים ואם היו אוכלים קודם מנחה היו שוהים באכילה ובשתיה ולא יבאו כלל לבית הכנסת. ומהאי טעמא אסרו כמה גאונים אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה¹². וא"כ לא הוי שפיר דמי כלל לסעוד תמיד קודם תפלת המנחה, ומתוך כך לא היה כח לת"ח לפרוש ההמון עם מלהתפלל תפילת ערבית ולקרוא את שמע בעוד היום גדול. וכה"ג אשכחן אפילו בדורות הראשונים בימי רב האי גאון¹³, כדאיתא באשירי ריש ברכות¹⁴, ובימי ריב"א כדאיתא בהגה"ה במיימון בהלכות תפילה¹⁵ שהיו הצבור מתפללין וקורין את שמע בערבית בזמן שהיה נראה לאלו הגאונים שלא היתה תפלה וק"ש בזמנה ואעפ"כ לא הוי מצי לעכבינה¹⁶. גם שמעתי בישיבה מפי אחד מהגדולים ששמע וקבל כי בימי הקדמונים בקרימ"ש התפללו ערבית וקראו את שמע בע"ש בעוד היום גדול כל כך שהיה רב העיר שהיה מהגדולים הקדמונים, הוא וכל טובי הקהל עמו הלכו לטייל אחר אכילה של סעודת שבת על שפת הנהר דונאי והיו חוזרין לבתיהם קודם הלילה. גם נמצא כתוב בשם אחד מהגדולים¹⁷ שהורה

תשובה: דאין בידינו כלל למצוא ישוב וטעם למה שנהגו להקדים כ"כ זמן גדול ג' או ד' שעות, דהא דכתב ר"ת! דמפלג המנחה ואילך חשוב לילה כר"י ויוצאין מאז ידי ק"ש ותפלה של ערבית. וכתב המרדכי¹ ובהג"ה במיימון² וראבי"ה³ כתב דדברי ר"ת עיקר הם והבא להחמיר על עצמו ולהמתין עד כדברי שאר הגאונים מחזי כיוהרא⁴ ונקרא הדיוט⁵ אם לא הורגל בשאר פרישות⁷. מ"מ זמן זה אינו אלא שעה ורביע קודם צאת הכוכבים⁸, אבל מנין לנו להקדים כ"כ. ובימי חורפי ראיתי בתוס' בברכות בפ"ק⁹ דיש רוצין לומר דבימי הקיץ שהימים מאריכין אגן מחשבין שעות הלילות לשעות קטנות ושעות היום לשעות גדולות. בדרך זה שלעולם יעלו י"ב שעות ללילה וי"ב שעות ליום. וכן הועתק לי תשובה מאחד מהגדולים¹⁰ שהשיב ג"כ לחשוב היום לעולם רק ליי"ב שעות אפי' לימים ארוכים לענין פלג המנחה. ובתוס' כיצד מעברין¹¹ מודקדק בזה לענין התקופה היאך מחשבין השעות ליום ולילה בימים ארוכים וקצרים, ע"ש. ולפי חילוק זה היה ליישב אם באנו להקדים יותר משעה ורביע לפי אורך הימים, כגון באמצע הקיץ שהיום מאריך כיש ארצות כמו י"ח שעות

סי' א: 1. עי' תוס' ברכות (ב, א ד"ה מאימתי), ודעתו מבוארת ברא"ש ורשב"א שם, ומקור דברי ר"ת אלו תמצאם במגן אבות למאירי (לאסט עמ' נ"ג"ד) וע"ע היטב בספר הישר לר"ת (ד"ב סי' ח') ועי' או"ז הל"ב ק"ש (סי' א') וסמ"ג (עשין י"ח) ואכוריהם ריש סדר תפילות ש"ח (דפו"י עמ' כ'), וע"ע מש"כ רבינו בפ"יכ (סי' ע"ט) וע"ע הער' 4. 2. ברכות פ"א סי' א'. 3. פ"א מק"ש אות ב'. (וע"ע פ"ג מתפילה אות א'). 4. ח"א סי' א' וכן מש"כ רבינו דמחזי כיוהרא ונקרא הדיוט ומבא במרדכי שם. ולדינא כ"פ במהרי"ק (שורש קע"ג) ואגודה ריש ברכות, ועי' רמ"א (או"ח רל"ה סי' א) ועי' מש"כ לקמן ועי' ב"י (סי' רל"ה) מה שהביא מתשו' רבינו האי גאון שהוכחא ברא"ש ורשב"א שם, ובסו"ד (ד"ה שאלו) כתב: בעל תה"ד כתב וכו', וע"ש בד"מ (סק"א). ודעת האברבנאל חלוקה ע"ד רבינו עי' ב"י שם. 5. עי' ב"י שם שכתב שכיון שלדעת כמה גדולים לא יצא יד"ה בקריאת כיוה"כ לא מחזי כיוהרא ע"ש. ועי' ט"ז (סי' רל"ה סק"ב) שכתב דע"כ פסק בשו"ע (שם סי' א) להלכה שכשיגיע זמן קורא בלא ברכות. וע"ש מה שחמה ע"ד. ועי' שאגת אריה (סי' ג') שהאריך להסיק לדינא דירא שמים יקפיד לקרוא כל הג' פרשיות אחר צה"כ אע"פ שקרא כבר לפני"כ בביהכ"ס ועי' משגיב (שם סק"ט). ועי' שע"ת (סי' רל"ה סק"א) מה שהביא מהאר"ז וזוה"ק. ועי' ראב"ן ריש ברכות (סי' קכ"ב) ותשו' הרשב"א (ח"א סי' מ"ז וסי' ס"ט). 6. כדאיתא כיוודשמי ברכות (פ"א ח"ד), וכו"ה בראבי"ה שם, ועי' בבאיור הגר"א ושע"י ע"ש. 7. כ"כ ראבי"ה שם דדווקא באינו רגיל בשאר פרישות, וכנראה אזיל לשיטתו דס"ל (שם ברכות סי' נ"ז) דכל דבר של"ש בו יוהרא הכ"נ דל"ש בו נקרא הדיוט, ע"ש. 8. תנה דעת רבינו מבוארת דפלג המנחה הוא עד שעה ורביע קודם צה"כ, והלבוש חולק וס"ל דהוי עד שקיעת החמה, ועי' רשב"א ריש ברכות דמוכח כד' רבינו, עי' מש"כ בזה כס' מנחת כהן קו' מבוא השמש (מאמר ב' פ"ו). 9. לא מצאתי בתוס', אך הוא קרוב למש"כ הרמב"ם בפיה"מ ריש ברכות (פ"א מ"א). ועי' ד"מ (סי' רל"ה סק"א) שהביא דברי רבינו ועמו וכתב שם כמש"כ הרמב"ם בפיה"מ, וכן ראיתי בב"ח (סו"ס רל"ג) שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל ובסו"ד ציין לד' רבינו. ועי' בחי' אנשי שם במרדכי שם. ועי' היטב בחשני מהרי"ל (סי' קנ"ב) ובהאגור הל"ב תפילת ערבית (סי' שכ"ז) והל"ב שבת (סי' שס"א). 10. מהרי"ל (סי' קנ"ב). 11. עירובין נו, א ד"ה אין. 12. עי' ראבי"ה שכתב והרגילים לאכול בן תפילת מנחה לק"ע אין ישר בעיני כמו שפירשתי בספר זה בתשו' של הל"ב שבת (סי' תקק"ט) ע"ש. 13. תשרי ראה"ג בשלמותה בתמים דעים (סי' קע"ב). 14. פ"א סי' א'. ועי' ב"י (סי' רל"ה) וצינחוי לעיל הער' 4. 15. פ"ג אות א'. 16. עי' פו"כ (סי' ע"ט) ועי' בדי רבינו בלקט יושר (ח"א 45). 17. עי' מהרי"ל הל"ב נשואין (עמ' סד, א) בהגה"ה ח"ל: כשהיה חתונת בן

ספר ג' עמוד 72
רבינו יצחק איסר"ל זצ"ל
נחין י"ב יוני' ונצטו"ה י"ג
ה"ה
שנת ה'תקל"א

דאפילו תלמיד חכם אם הוא בצבור שמקדימין להתפלל ולקרוא את שמע בימים הארוכים אם אין יכול להפרישם אין צריך להפריש מהם, אלא מתפלל וקורא עמהם ויוצא בזה. אבל אם הורגל בשאר פרישות²² יתפלל ויקרא בזמן שתקנו חכמים לפי כל הדיעות. הנראה לע"ד כהכתיב.

להתפלל ערבית ולקרוא את שמע בעוד היום גדול מאוד לצורך סעודת נשואין. מכל הלין משמע דמקדם היה בקל להורות לקולא בדבר זה. וא"כ כיון דהתוספות כריש ברכות¹⁸ כתבו דעבדינן תרי קולא דסתרי אהרדי בתפלה¹⁹, מה שאין כן בכל מקום, ובק"ש גמי אליבא דרש"י²⁰ נפקינן בקריאת שמע שעל מטתינו²¹, נראה

סימן ב

יכול לגמור תפילתו קודם שיגיע ש"ץ לענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל. באיזה אמן, תרין אמוראים, חד פתר ליה כאמן דהאל הקדוש, וחד פתר ליה בשומע תפילה, ולא פליגי כאן כחול כאן בשבת, דבשבת ליכא שומע תפילה פתרינן בהאל הקדוש⁸. ונראה דמהאי דייק בסמ"ק דכיון דעדיפה הני אמן שצריך לאחר תפלתו כדי לענות, א"כ יכול להפסיק בהו בק"ש, וה"ה עניית מודים כדפרישית. ואע"פ דרש"י פ"י וכן התוספות¹⁰ דהטעם דמודים הוא שלא נראה ככופר במי שהצבור משתחוים לו, וא"כ תסגי בשחייה לתודיה, מ"מ כיון דהוכחנו דלכתחילה אסור לסמוך אשחייה לתודיה¹¹, אלא בעי ענייה, הוי ליה כעניית אמן דהאל הקדוש ושומע תפילה. והא דכתב אשירי¹² היכא דבעי למסמך גאולה לתפלה יכול לכתחילה להתחיל ולסמוך אשחייה באמצע ברכה לתוד. י"ל דמסמך גאולה לתפלה חמיר טפי מהפסקה דבק"ש ובברכותיה דשרו רבנן להשיב בהו מפני הכבוד, ואין לך עניית מפני הכבוד גדול מזה. ולא דמי למסמך גאולה לתפלה דהתם אסור לענות קדיש וקדושה כדאיתא בתוספות¹³ ובמרדכי פ"ק דברכות¹⁴. ובתשובות אחרים¹⁵ הארכתי בהני מילי בתוספות ומרדכי.

שאלה: הקורא ק"ש והגיע ש"ץ למודים כשהוא באמצע פרק או באמצע ברכה, יכול לענות מודים עם הקהל או ישחה בלי ענייה ולא יפסיק בק"ש ובברכותיה.

תשובה: יראה דיש ראייה דיכול להפסיק ולענות מודים¹, דבפ' מי שמתו (ברכות כא, ב) אמרינן אמר רב הונא הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין אם יוכל לגמור תפלתו קודם שיגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל. א"כ חזינן דקפיד תלמודא כולי האי שצריך לאחר תפלתו בשביל עניית מודים ולא אמרינן דיתפלל וישחה בלא ענייה באמצע הברכה, כמ"ש התוס'² והאשירי³ בשם רבינו תם שהיה רגיל לעשות כך כשהיה מתפלל והגיע ש"ץ למודים. ומסקינן התוספות והאשירי דלכתחילה אין להתחיל ולהתפלל על סמך השחייה באמצע הברכה בלי ענייה⁴, כדמוכח בגמרא כדלעיל. אלמא דעניית מודים חשיב דבר שבקדושה והוי ליה כמו עניית אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה, דכתב בסמ"ק⁵ שעונים אמן בכל מקום בק"ש ובברכותיה. ולא אשכחן בשום דוכתא דהנהו אמן עדיפה משאר אמן. אלא בהא דמייתי אשירי בירושלמי פ' מי שמתו⁶ הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין? אם

וערבית ואח"כ היתה הסעודה עכ"ל. ואולי למעשה זה כיון רבינו. וע"ע בתשו' מהרי"ל (סי' נ"ג). 18. ב, א ד"ה מאימתי. 19. ע"י תנ"י רבינו פרץ ריש ברכות. 20. ברכות ב, א ד"ה עד סוף. 21. ע"י תשו' מהרי"ל (סי' כ"ט) ואגודה ריש ברכות (סי' א'). 22. ע"י הע"י.

17. סי' ב: 1. ע"י ב"י (סי' ס"ו) שהביא דעת רבינו דיכול לומר מודים ונתפסק אם כוונת רבינו שיכול לומר כל המודים דרבנן או רק חובת מודים ע"ש. ובשו"ע (שם ס"ג) פסק דלא יאמר רק חובת מודים. 2. ברכות כא, ב ד"ה עד. 3. שם פ"ג סי' י"ח. 4. ע"י רמב"ם (פ"י מחפילה ה"ז) ושם בהג"מ (אות ש') הביא שכ"כ רבינו יואל בשם רה"א. וע"י ב"י (סי' ק"ט) שכתב דטעם דבר דלכתחילה לא יעשה כן הוא משום דלא סמכינן שישחה באמצע ברכה, וע"י כמעדני יו"ט ברא"ש שם (אות ע') שכתב שע"כ נחבט השו"ע (בסי' ק"ג) לענין זכרנו דשוחץ בו וע"ש שכתב טעם אחר והוא משום שלא די בשחייה, וע"ע שם ברברי המורות (אות נ"ב) ושם בפ"ב (אות כ"ג) וע"י שו"ע (שם ס"א). ודעת ראב"י (ח"א סי' ס"ו) נראה דס"ל דשוחץ ועונה וכ"ה באו"י (ח"א סי' צ"ו) ובשבלי הלקט (סי' כ') בשם רבינו ישעי' וע"ע ב"י (סי' קכ"ז). אכן מצאתי כמהרי"ל הלכ' תפילה (עמ' 61) שכתב: לא היה מונע לעמוד לתפילה י"ח כששהה לבוא לביהכ"נס גם אם ברור שלא יגיע עם ש"ץ למודים, ע"ש. וע"י ד"מ (סי' ק"ט שק"א) שהביא ד' מהרי"ל וכתב ואפשר דשעה עוברת היה ע"ש. ול"מ כן מלשון זה שלפנינו. 5. סי' ק"ד — וע"י לקט יוסר בתשו' רבינו לבנו ר' פתחיה (עמ' 18). ונראה שגם תשו' זו היא לבנו הנ"ל (ע"י מבוא שם אות ק"ז). ותשו' זו הבאתיה לקמן בקובץ שו"ת מס' הנ"ל. 6. צ"ל פ' תפילת השחר (פ"ד ה"ה) ע"י רא"ש שם. 7. לשון הירושלמי הוא "מהפללין מוסף", וכ"כ בתוס' ותור"פ ורא"ש שם שיש להגיה בירושלמי ולמחוק מילת "מוסף". 8. ע"י ב"י (סי' ק"ט) שהביא טעם בשם מהרי"א למה אמן דברכות אלו עדיפא. וע"י בר' רבינו לקמן (סי' י"א). 9. שם ד"ה רב הונא. 10. שם ד"ה עד: וכ"ה בתור"פ שם. 11. מלשון זה וכן מהמשך דברי רבינו משמע דעת המענין יו"ט דהטעם דלכתחילה לא יעשה כן הוא משום שאין די בשחייה, ודלא כהב"י שכתב שהטעם משום שאסור לשחות. 12. שם סי' י"ח. 13. ג, ב ד"ה שואל. 14. צ"ל פ"ב דברכות — סי' מ'. 15. לקמן

יוסף אומץ

הדין לכן ראוי ומחויב כל אדם שיקרא קריאת שמע כולו סמוך למטחו לצאת
 בה ידי חובה קריאת שמע ולא ישליך מצוה גדולה הזאת רקריאת שמע אחרי
 גוו וכן כתב רבינו יונה בספר היראה ויקראנה בכל הרקרוקים שכחתי בקריאת
 שמע רחפילת ערבית רמוצאי שבת. ועוד מטעם אחר יש לקרות קריאת שמע כולו
 סמוך למטחו כדי לשמור רמ"ח איבריו מפנעי הלילה ברמ"ח חיבות שבת.
 ולכן בסדר קריאת שמע שנתקן על פי המקובלים מהרמ"ק ומהרי"א כתוב
 שיש לומר קודם קריאת שמע אל מלך נאמן כדי להשלים רמ"ח חיבות.

תקב

מפני שהוכחתי הצורך הגדול בקריאת שמע סמוך למטחו כדי לצאת
 בה ידי חובה קריאת שמע כומנה אם כן מי שהולך לישן קודם הלילה לא יצא
 אז ידי חובה קריאת שמע, לכן כל ירא שמים צריך לדרקק בזה בימי הקיץ
 ואם תקפה עליו שנחו במאד או ראגבריה חמרא נראה לי שיראה להעמיד
 מי שיקיצנו קודם עלות השחר ואז יטול ידיו וילבש איזורו ויכסה ראשו
 לפחות ויצא חוץ לחדר המשכב כי מסתמא אי אפשר להיות נקי לגמרי
 ויקרא קריאת שמע ואחר כך אם עוד זמן מה לפני לזמן קימה לקריאת שמע
 ותפלה שחריה יוכל לשכב לבטח כאות נפשו.

תקג

7 והנה מצאנו תיקון לקריאת שמע כומנה אכן להפלה כומנה לא מצאנו
 תיקון בימות הקיץ שמקרימין להתפלל הרבה לפני פלג המנחה כנ"ל ואם כי
 הפלה אינה אלא מרובנן מכל מקום מצינו שהחמירו בה בכמה דברים יותר
 מבקריאת שמע כגון עמירה וכיוון רגלים ואיסור הפסקה אפילו מפני הכבוד
 והיראה ובשאר מילי ואם כן חל עלינו חיוב למצא סער למנהג קרמונינו
 ו"ל להתקדמה הגדולה וכפרט המנהג הפשוט שהנהיגו פה להקדים עוד
 מוסף על המנהג בערב ראש חרש מפני התענית ולפעמים גם כן מפני ועד
 הקהל. וכן ינעתי ומצאתי און להם ונחתי שמחה בלבי שמצאתי ישוב קצת במה
 שנחבטו ונחלבטו בו כמה פוסקים ואדברה בערות ה' נאמנה ולא אבוש
 יהי רצון מלפניך שאכוין לדברי הגדולים להנהיגו כנ"ל וכר שכיבנא יפקון
 לאנפאי, והחירון הוא זה, אחרי דקיימא לן הפלה ערבית רשות רק דהאירנא
 קבעה חובה על ידי קבלתינו אותה עלינו לחובה לכן אפשר לומר דהם אמרו
 והם אמרו שבארצותינו לא קבלו אותה, קרמונינו עליהם ועל זרעם רק להתפלל
 אותה בעוד היום גדול מפני שהיה לטורח על ההמון להמתין באכילתם עד
 אחר הפלה ערבית שאחר יציאת הכוכבים ואם היו מקדימין לאכול בעוד היום
 גדול היה אפשר שתחכטל הפלה ערבית לגמרי על ידי שכרות ושינה כמו
 שכתב בתרומת הרשן. ואם תאמר איך היה להם רשות להקדים הזמן הלא איכא
 חשש ברכה לבטלה יש לומר הא קיימא לן כר' יוחנן דאמר ולואי שיתפלל

ספר יוסף אומץ

ברג"ל ר' יוסף יצחק גיון ניהל יושן צבי
 ראש אג"ת ורג"ל גיטג' חק"ק פנוקסבורג

אדם כל היום כולו ורמיא הא מילחא להיכא רמסופק אם התפלל רחזור זמחפלל ואינו צריך לחדש בה דבר ואפילו לדין דאין אנו בעלי כונה כראוי. (*)

מפני שביום שני קוראין בספר תורה לכן אכתוב מה

דיני ספר תורה וקריאתה הנלוה אליהם.

תקד

מנהג יפה לומר ברוך שמים וכו' כי עיקר יסודו מוזהר ותפלה גדולה היא ומצאתי בסדר היום שהוסיף בין ולי אני עברך ובין פקירי פלוני.

תקה

ראיתי קצת חונים מרקרקים לסמוך הספר תורה כשנושאין אותה על הזרוע ימינם ומצאתי ראייה להם מספר חסידים שכתב שאפילו המושיט ספר לחבירו יושיטנו כימין שהתורה כימין ניתנה.

תקו

ירקרק שיקרא בכל חודש פעם אחת בתורה שבכתב ודוקא שיהיה ממנין הקרואים לא בהפטר בהשעה שאין המפטר עולה למנין.

תקז

כשקורא בספר תורה בתחלה יראה לו החזן הפרשה שיקרא כדי שירע על מה שיאמר הברכה ואחר כך יהפוך פניו לצד אחר ולא לספר תורה כדי שלא יאמרו הברכות כתובים בספר תורה.

תקח

ויאמר הברכה ולא ישתחוה בשעה הזכרת השם בברכות שלפני הקריאה ואחריה כי הוא איסור גדול להשתחוות במקום שלא אמרו חכמינו ז"ל להשתחוות רק כפיפות ראשו בהרור קצת לכבוד השם שפיר דמי.

תקט

אין הקהל רשאים לענות ברוך ה' המבורך לעולם ועד על ברכת הקורא בתורה אם יברך ברכו את ה' המבורך בנחה שלא שמעו אותו רק יאמרו אמן. לכן מחויב המברך להגביה קולו מאד בשעת הברכה. וכסדר היום הפליג מאד במעלה זו. ומי שלא הגביה קולו בשעת הברכה וראי לא יוכה עוד לעלות לתורה מפני שאם הגביה את קולו היה מוכה הרבים.

תקי

כשאמרו הקהל ברוך ה' המבורך וגו' יש לקורא גם כן לומר ברוך ה' המבורך.

(*) בהגות של ר' משה מיינץ: עיין ירושלמי פ"ד דתענית ד"ר ממקד לאבדן (מתורגמן) יצ"ל דרמשא עד דיומא קאים ע"ש.

ירוע שעל פ ו"ל מפני האיגום י בנחת עם החזן כ שבר נדויו הוא. ו הברכה אסור לו

החזן הקורא יותר מבטעמים, ו

ואנכ זה אנ דעלמא והחזנים ו כגון פני בקמץ ו כי על פי הרקרו המקום אשר תחו ובוה המה מוציא לכן יש לקרות ה

וכרי להבינ שלא זה השינוי חנאף חננוב כול אחד, ובתירוץ ז טעמים כירוע לכ ולטעם השני הפ קמץ וכן לטעם ולטעם הראשון ז הסופרים והמרפ אוה השני מפני בעשרת הדברו ורפיון מיושב בו ודוקא אם אינן שהם רגושין ורו טעמים הנזיל או

משום דהתם בעי למימר דמי שירצה, יעשה, או הכל כרבי יהודה או הכל כרבנן, ובאמת שכן נראה להדיא מלשון הרא"ש ז"ל [פ"ד סוף סימן ג'], אלא דלענ"ד בלשון התוס' כאן אי אפשר לפרש כן, דאם כן אף למאי דמסקי התוס' בפירוש הר"י אכתי לא מיתרצא הך קושיא כלל, דלדידן בעיקר תפלת מנחה ותפלת ערבית עבדינן כתרי קולא דסתרי אהודי, ונ"ל דהתוס' שפיר אסקו אדעתיהו דלענין תפלה לא איכפת לן בב' קולא דסתרי, דבתפלה הקילו, כמו שתירץ הרא"ש ז"ל [פ"א ס"א], והטעם נ"ל דכיון דתפלה דרבנן, הקילו משום טורח הציבור להתפלל שני התפלות רצופות וסמוכות, אלא דעיקר קושייתם כאן, היינו לענין קריאת שמע דמדאורייתא לא שייך להקל ולסמוך אדרבי יהודה כיון דלרבנן מיהו ודאי לא הוה זמן קריאת שמע¹⁴, כן נ"ל בכוננת התוס', מיהו למאי דפרישית בסמוך [ד"ה לכן] בכוננת רבינו תם, אדרבה להיפך, דאיכא למימר דלחכמים נמי שפיר הוה זמן קריאת שמע מבעוד יום אע"ג דלא הוה זמן תפלה, ולפי זה לא קשה מידי קושית התוס', כן נ"ל:

7 מיהו כל זה היינו לפי מה שהבינו רוב המפרשים והפוסקים, דאף למסקנא דריש פרק תפלת השחר [כו, א] דעביד כמו עביד אפ"ה קיימא הך סברא דזמן תפלת ערבית תליא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן לענין תפלת המנחה אמנם לולי דבריהם היה נ"ל בפשיטות דנהי דמעיקרא הוה ס"ד דתפילת ערבית תליא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן, ובעי למפשט מדרב דצלי של שבת בערב שבת, אפ"ה, לבתר דמסיק הש"ס אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוה מצלו עד אורתא כו', ומסיק נמי דעביד כמו עביד, ממילא הדר ביה הש"ס מהך סברא דתפלת ערבית תליא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן, דכיון דרב הונא תלמידא דרב הוה, לא ניחא לן למימר דפליג עליה, דבכמה דוכתיין פריך הש"ס מדרב אדרב הונא תלמידיה¹⁷, ולפי זה מהך סברא גופא מסיק הש"ס דעביד כמו

למאי דמסקינן לקמן [ג, א] לחד לישנא דרישא נמי רבי אליעזר היא, אפ"ה לא אשכחן מאן דפליג עליה בהא מילתא, ואם כן מסתמא כן הלכה דמשעת צאת הכוכבים הוי תחילת זמן שכיבה, אלא דבאמת אין זה מוכרח, דאפשר דתנא דמתניתין גופא סובר דתחלת זמן שכיבה הוי מבעוד יום, אלא הא דקתני משעה שהכהנים נכנסים היינו מתקנת חכמים לאחר שתקנו תפילת ערבית ושצריך לסמוך גאולה לתפלה, ואם כן סבירא ליה לתנא דמתניתין כחכמים דריש פרק תפלת השחר [כו, א] דתפלת המנחה עד הערב, וממילא דתפלת ערבית זמנו [בצאת הכוכבים]¹⁴, ואם כן מהאי שעתא מתחיל זמן קריאת שמע כדי לסמוך גאולה לתפלה, ולפי זה יפה כתב רבינו תם ז"ל ליישב מנהגינו, דאנן השתא קיי"ל כרבי יהודה דתפלת ערבית אחר פלג המנחה, וממילא בההיא שעתא הוי זמן קריאת שמע כיון שהוא זמן שכיבה דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא¹⁵.

ואף שלכאורה נראה דוחק לומר דכולה פלוגתא דתנאי לא הוי בזמן שכיבה אלא בזמן תפלת ערבית לחוד, אפ"ה יש סמך לסברא זו מלישנא דקרא גופא מדכתיב בשכבך ובקומך ולא כתיב בבוקר ובערב כדאייתא לקמן, דניהו דרבי אליעזר גופא איכא למימר דסבירא ליה כב"ש [י, ב] דיטה ויקרא דרבי אליעזר שמותי הוא מתלמידי שמאי, מכל מקום חכמים דמתניתין מסתמא סבירא להו כב"ה והדרא קושית ב"ש לדוכתיה נימא קרא בבוקר ובערב, אלא ע"כ דזמן קריאת שמע לחכמים הוא קודם הלילה, ואפ"ה לא [פליגי] אדרבי אליעזר לענין זמן צאת הכוכבים, משום דלדידהו הוי תחלת זמן תפלת ערבית, כן נ"ל בשיטת רבינו תם ז"ל:

בא"ד מכל מקום קשיא דהוה כתרי קולי דסתרין אהודי. וכתב מהרש"א ז"ל דאפשטא דלישנא דגמרא בריש פרק תפלת השחר דמסיק [כו, א] דעבד כמו עביד לא קשיא להו,

המ"ב דזה מדינא. (ובמחה"ש רלא, ב מוכח לכא' כשאג"א). 14. רבינו יונה ית, א מדפי רי"ף ד"ה תפלת כ' דתפלת מנחה עד שקיעת החמה אף לרבנן, והמ"ב ר"ג, ט כ' דבבין השמשות אין להתפלל לא מנחה ולא ערבית. 15. בתוס' בע"ב ד"ה א"ל כ' דר' יהודה לא דריש בשכבך, ורבנו על תודיה משעה (בע"ב) כ' דזהו לדברי ר"ה, ועי' ברא"ש כ' על קושית התוס' בע"ב וי"ל דה"ק ליה לדידך שאתה סובר כרבנן דפליגי עלי בפ' תפלה ואמרי דמנחה עד הערב א"כ אותה שעה יום לענין ק"ש, ובמעדני יו"ט אות ח' הביא דברי התוס' בע"ב וכתב דהרא"ש לא כתבו משום דהשתא קיי"ל כר"י ואי ר"י לא דריש בשכבך קשיא הלכתא אהלכתא דר"י לא דריש בשכבך, וכ"כ בראשון לציון לבעל האוה"ח ע"ד התוס' בע"ב, [ובזה יובנו דברי רבנן] ועי' ברשב"א ד"ה וקשו דמשמע מדבריו דבתחלה הבין בדי' ר"ה דה"ט דובשכבך וערב, ואח"כ הבין בדבריו דרק תלוי בשכיבה לבד וק"ש ע"ז. ובעקר הדבר אי טעם ק"ש מזמן שכיבה או מערב עי' שיטמ"ק ע"ב ד"ה אינהו ועי' רשב"א ע"ב ד"ה ר' חנינא וד"ה ומ"מ וע"ע באבן האזל ק"ש פ"א שהאר"ך בזה. ובק"ן אורה פ"א אות ט"ו ובהעמק שאלה שאילתא סו, יג האריך דמצוה שלא נכתב בה לילה בפירוש, מתחיל ומנה מפלג המנחה כמו ק"ש ותפלת ערבית, ואפי' החולקים על ר"ה אינו אלא משום דבעינן זמן שכיבה הא בלא זה מותר, ובהו ישב דוכירת יציאת מצרים מאחר שלא כתיב לילה אלא מרובי יוצא יד"ח מפה"מ, ובהו ביאר ד' תרוה"ד דיוצאין יד"ח בקריאת המגלה מפה"מ דתענית אסתר. 16. הצ"ח פ' דתוס' סברי דתפילת ערבית רשות ומשי"ה מקלינן בזמנה אף לרבנן דר"י ושרי להקדימה, ומשי"ה מעיקרא לא הוה ק"ל להתוס' מנחה וערבית אלא מנחה וק"ש דשנייהם חובה ואיך עבדינן בהו תרתי דסתרי, וכתב דהרא"ש ת' דבתפלת הקילו. ומשי"ב רבנו דק"ש מדאורייתא ג"ש להקל השאג"א בסימן ג' הקשה איך אפשר לסמוך על דעביד כמו עביד בדאורייתא, ומשי"ה מטיק דתוס' סברי דק"ש דרבנן וקושיא זו הקי' ג"כ בתורע"א על המשניות אות ב' וכי' שמצא שעמד בזה הפרי חדש בספר מים חיים ושם תי' דתוס' סברי דק"ש דרבנן אף הקשה מהוכרת יציאת מצרים דהיא דאו' וכן הקי' שאג"א בסימן ח' בסימן ס"ח בא"א נסתפק אי הוכרת יצ"מ דא' או דרבנן. וכי' דמהפ"ח משמע דבלילה דרבנן. אמנם השאג"א דחה דא"א לומר דק"ש דרבנן לפי מה שהעלה בסימן א' דלמ"ד ק"ש דרבנן שצריך לקרות פרשה מהתורה וא"כ איך יצא לר"ה בק"ש דמפה"מ. 17. בח' חת"ס עמ"ס ברכות (ליקטו מח' סוגיות ירושלים תשכ"ט עמוד

דמסתמא יש לנו לפסוק כתנא דמתניתין מדלא אשכחן דפסק בגמרא כהנך תנאי דברייתא, מכל מקום מפני טורה הציבור סמכינן בדיעבד אהנך תנאי, כמו שכתבתי בסמוך [לעיל ד"ה מ"מ] בשם בעל תרומת הדשן, אלא, לפי שאין זה טעם מספיק לכך הוסיף ר"י לפרש דיש גם כן ראייה דמדינא דגמרא נמי הכי הוא, מדאשכחן דרב הוי מצלי תפלת שבת בערב שבת ומסתמא היה קורא קריאת שמע, אלמא, דרב גופא סבירה ליה כתנא דברייתא²².

ויותר נ"ל דבימי רב נמי היו הציבור קורין מבעוד יום בעוד היום גדול בכל ימי השבוע, אלא דרב גופא היה חוזר וקורא ומתפלל בעיקר זמנו כמו שכתבו הגאונים [רבינו יונה א, ב ד"ה ורבינו] כי אם בערב שבת לחוד היה מתפלל עם הציבור כדי שיכנס להסב בסעודת שבת מבעוד יום בשעה שרוב בני אדם נכנסין להסב מבעוד יום, כמן שפירש ר"י, כן נ"ל ברור בכוננת ר"י, ודלא כמהרש"א ז"ל שרצה לפרש דראייה זו מדרב צלי של שבת בערב שבת היינו לסתור פירוש רש"י, והא ליתא, אלא כדפרישית:

אלא דבעיקר פירוש ר"י, שרוצה לפרש דשעה שבני אדם נכנסין להסב בערב שבת היינו בעוד היום גדול כמו שאנו מתפללין, קשיא לי טובא בגוויה דהא מדיהיב רב אחאי שיעור זה דבני אדם נכנסין, משמע שזמן אכילת שבת וקידוש היום היה הדבר ידוע לכל, ואם כן להנך תנאי דמתניתין דסברי דזמן קריאת שמע ותפלה מצאת הוכוכים, והאיך היו רוב בני אדם נכנסין להסב קודם שקרו קריאת שמע והתפללו, ויש ליישב בדוחק²³:

בא"ד ומכאן נראה מי שקורא ק"ש שעל מטתו שאין לברך וגם אין צריך לקרות אלא מרשה ראשונה. עכ"ל, לכאורה יש

עביד כו', דלאו הא בהא תליא¹⁸, (והא דקאמר התם השתא דלא איתמר הלכתא יבואר שם במקומו בעז"ה), והיינו כדפרישית לעיל [ד"ה לכן] בשם חדושי רשב"א ז"ל, דזמן תפלת ערבית תליא בהקטרת איברים ופדרים שאין לה קבע לא לפניו ולא לאחריו:

ועל פי סברא זו, יש לי ליישב דברי בעל תרומת הדשן בתשובותיו סימן א', שכתב שאף בימי חכמים קדמונים היו מתפללים ערבית אף קודם פלג המנחה, וכתב גם כן הטעם דבתפלה הקילו בשם תוס"י¹⁹, ולכאורה דבריו תמוהים, ולמאי דפרישית אתי שפיר, שדקדק כן מלשון התוס' שהקשו דהוי כתרי קולא דסתרין, ועל זה לא תירץ ר"י כלום, ועל כרחק היינו משום דקושיא זו דתרת קולי דסתרן לא שייכי אלא לפירוש רבינו תם. דווקא שתולה בפירוש זמן תפלת ערבית לאחר כלות זמן תפלת מנחה, שזה עיקר הוכחת רבינו תם לפסק הלכה לענין זמן קריאת שמע, מה שאין כן לפירוש ר"י שנתן טעם אחר על מנהג שלנו לענין קריאת שמע, אם כן אין הכרח לומר דתפלת ערבית ומנחה הא בהא תליא²⁰, ותו לא הוי תרי קולא דסתרי, ומזה הטעם גופא לא היה כח ביד הקדמונים למחות להתפלל ערבית אף קודם פלג המנחה, משום דבתפלה הקילו משום טורה ציבור ואפשר דמיד לאחר מנחה גדולה מתחיל זמן תפלת ערבית שראוי להקטרת אימורי²¹, ואי משום קריאת שמע, בדיעבד סמכו העולם על שיטת רש"י דקריאת שמע שעל המטה עיקר, כנ"ל נכון וברור ליישב המנהג שהביא בעל תרומת הדשן ע"ש, וממילא נחיישב לנכון לשון התוס' שלפנינו, ודו"ק: L

בא"ד על כן אומר ר"י וכו' ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירה לן כהני תנאי דגמ' כו'. עכ"ל, פירוש דניהו

קכ"א) האריך החת"ס לבאר מה הקשו מדר"ה אדרב, ודר"ה לשטתיו ביומא עיי"ש. 18. הראשון לציון לבעל האוה"ח בפ"ד דף כ"ו, א האריך דהרמב"ם פוסק דת"ע רשות ומקילין בזמנה ממסקנת הגמ' דעביד כמר, וגם הצ"ח ע"ד התוס' כאן כתב דת"ע רשות ומקילין בזמנה, וגם בראש יוסף [כו, ב ד"ה ושל] כ' דמסוגיא דהתם משמע דשרי להתפלל מנחה וערבית יחד. 19. ז"ל פסקי הרא"ש אות ב' זמן תפלת מנחה עד הערב ותפלת מעריב מפלג המנחה, ולשון זה בתפלה הקילו נמצא ברא"ש כאן. 20. ברא"ש לכא' מוכח כן, דהרא"ש הק' אדר"ת מנלן דק"ש וערבית יחד ואפ"ה כתב דעת ר"י. 21. הצ"ח בפ"ד כו, ב ד"ה מאי אין לה קבע וז"ל מכאן מוכח דת"ע אינה אלא בלילה אלא שכל מר כדא"ל לר' יהודה מתחיל מדת הלילה לענין מנחה מפה"מ, ולרבנן מלילה ממש, ולהני תנאי ריש מכילתין משעה שקדש היום או משעה שנכנסים להסב, ועכ"פ א"א שיהא שום שעה ראוי למנחה ומעריב ודלא כהגאון בעל פני יהושע, ובמ"א רלה, ג ג"כ כתב שא"א להתפלל מנחה קודם פה"מ וכן פסק מ"ב רלה, יד, אמנם הב"ח רלג ד"ה והא שיעשה כ' דנהגו בתרומת הדשן. 22. הראייה מדרב נמצאת ברא"ש כראייה לר"ת, ונבגמ' שם הוכיחו מדרב מצלי דטובר כרבי יהודה, אלא דרבנו בדבור קודם כתב דמסקנת הסוגיא התם דאין ראייה מרב לר"י, מדהקשה הגמ' מר"ה וכולהו רבנן ור"ה תלמידיה דרב, ואולי לפי"ז ניתן לומר דרב כתנא דברייתא. והצ"ח פ' ע"פ מ"ש מ"א רסו, א אחר שת"ע כנגד אברים ופדרים, ואברים ופדרים דחול אין קרבין בשבת רק אחר שמשלה בהם האור, משה מקדימין ת"ע בליל שבת, ולפי דבריו צריך לבאר דהוכחת הגמ' מדרב צלי של שבת בע"ש, לאו מתפלה, אלא מק"ש, וביד אפרים רסו, ב דחה דאף דמבואר בגמ' שמקדשין בזמן זה, מ"מ רב ס"ל דאין צריך ה"ז תפלה, [ולכא' תרתי דסתרי]. ובכרכת ראש כ' דראית התוס' הנה מדרב אכל, ואיך אכל קודם ק"ש, ובבאר אברהם דחה זה דא"כ תוס' היו צריכים להקשות אדרש"י איך אוכלים קודם ק"ש, וביד אפרים רסו, ב דחה דאף דמבואר בגמ' שמקדשין בזמן זה, מ"מ רב ס"ל דאין צריך קידוש במקום סעודה, ועוד דלקידוש סגי בכזית ואסור אכילה קודם ק"ש, ובכריתת ראש כ' דראית התוס' הנה מדרב אכל, ואיך אכל קודם ק"ש, ובבאר אברהם דחה זה דא"כ תוס' באר אברהם כ' וצ"ל דאדרבה בשבת הוה מצוה להוסיף מחול על הקודש ולהכי מצוה לאכול קודם וכן מוכח מרב לקמן דכתבו הפוסקים דרב היה קורא בזמנו והיה מתפלל קודם וזקי ב"י היכי אכל, והוא כעין מה שכתב הצ"ח במתניתין דאף שאסור לאכול קודם ק"ש מ"מ לכהנים שאכילת תרומה מצוה שרי, אמנם מן המהרש"א בע"ב על תוד"ה משעה משמע דלא ס"ל לחידוש זה, וכן משמע מרעק"א במשניות

ע"ש, ולפ"ז נלע"ד דהסומך על רבותינו אלה → להתענות רק עד בין השמשות אין מזניחין אותן, [וגם הגר"א (ס"א) סק"ז (ד"ה עד גמ' הטובים) כתב כן, והניח ראייה מלשון ספיקו שנגמרא (פסקים) שם, וגם המוספות זע"ז ל"ד. ד"ה מתענין כמה ג"כ דהך שקיעת המטה הוא כפשוטו, ע"ש, ומתהני שלא הניח ראייה מהרמב"ם ורש"י והר"ן שגארונו, וראיתי להקריב נמנאל בשנה שם שר"ה להסך כוונת הר"ש בשמחה כן בפירושו, ע"ש גאון (מד) [ד], ודגרוי ממוס' ודוק:]

י' והנה רבינו הרמ"א בסעיף א' כתב על דברי רבינו הבי"ש שכל שלא התענה עד צאת הכוכבים אינו תענית, כתב וז"ל: מיהו נוהגין להתפלל עננו אע"פ שאין משלימין עד צאת הכוכבים, וכן דעת מקצת רבוותא, ונ"ל דדווקא ביחיד דאומר עננו בשומע תפלה דבלא"ה יכול להוסיף כמ"ש בסימן קי"ט, אבל ש"ץ לא יאמר עננו אלא א"כ משלימין, וכן נוהגין. עכ"ל. ויש ממפרשי השו"ע שפירש בכוונתו במה שכתב וכן דעת מקצת רבוותא, שכוונתו על הרמב"ם שפסק בהך דמתענין לשעות כפשוטו אף שאכל באותו יום כמו שיתבאר, ולפ"ז כוונתו של רבינו הרמ"א שיכול להתפלל עננו אף בכמה שעות קודם הלילה, ולפ"ז התפלא עליו דהרי דיעה זו הרי דיעה דחוויה, ועוד היאך יאמר יום צום תעניתינו הא אינו יום שלם, ולכן דחה דבריו [ט"ז סק"א], ויש מי שפירש בכוונתו כשפירש בשעת קבלה שלא להשלים דאו אפילו התפלל מנחה גדולה מתפלל עננו [מג"א סק"ב], [ועיין בסעיף כ"ט דגם להרמב"ם ליכא עננו נכה"ג]:

יא וכל זה תמוה בעיני, וברור הוא בכוונתו דקאי רק על צאת הכוכבים, כלומר דאפילו לא התענו רק עד השקיעה ולא ע"י צאת הכוכבים הוי תענית ומתפלל עננו, והמקצת רבוותא הם רבינו יונה ברא"ש סוף פרק ב' דשבת (ס"ט) והתוספות שם, וכתב,

או יום פלוני או הרי עלי שלא לאכול ושלא לשנות או קונם מאכילה ושתייה, אבל כל לשון תענית הוא קבלת תענית ולא גדר [וזהו שאמרו בתענית י"ב אמר רב יהודה אמר רב לווה אדם תעניתו ופירש, כי אמרינן קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קביל עליה וכו' ע"ש, ועוד יתבאר צוה בסי' תקס"ב (ס"ד)]:

ה כ"ה תענית שלא שקעה עליו חמה, דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים דהיינו ג' כוכבים בינונים כשיתראו או שהלכנה זורחת בתוקף על הארץ, אינו תענית, ואם דעתו לאכול קודם זמן זה אינו מתפלל עננו, ולפ"ז גם בין השמשות אסור לאכול, ואע"ג דבפסחים (מ"ג) אמרינן דרק ט' באב בין השמשות שלו אסור כיום הכיפורים, ומבואר להדיא דשאר תענית שרי בין השמשות, זהו בעילוי יומא של תחלת התענית, אבל באפוקי יומא של סוף התענית בכל תענית אסור בין השמשות, דמספיקא לא נפקא קדושתה ולא עיילי קדושתהיא [נ"י ומג"א (ר"ט ס"ה)]:

ט ואמת שכן כתבו המרדכי בסוף פ"ק דתענית (סי' מ"א) והרא"ש שם (סי' י"ג), אבל הרא"ש עצמו בסוף פרק ב' דשבת (סי' נ"ג) כתב בשם רבינו יונה דבין השמשות מותר, ע"ש, וכן נ"ל דעת הרמב"ם שלא נמצא בחיבורו דין זה דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית, ואדרבא בפ"ה (ס"ה) לענין תשעה באב כתב דבין השמשות שלו אסור, דמבואר להדיא דבשאר תענית כל בין השמשות מותר, וכן מתבאר לי מדברי הר"ן (ג' ד"ה גרמין) דהך דכל שלא שקעה עליו חמה הוא כפשוטו שקיעת החמה, ואי קשיא מאי קמ"ל, אך זה קאי על הקודם אי מתענין לשעות ע"ש, ועל זה אומר דכל שלא שקעה עליו חמה אינו תענית, כלומר ואין תענית לשעות, ולכן כשכתב הרמב"ם (פ"ה ס"ה) דין תענית שעות לא הוצרך להזכיר זה, וכן מתבאר מדברי רש"י (שם ד"ה של)

וענית שמן ולא לאכול נכה"ג א"צ ענית למחר ריך לקבלו ינות, והנה לא ס"ל כן יף הקודם,

יהנה בגדר בט' באב דאפילו ורת, משום ע"ש, ולפ"ז ייתא חייב בו סכנה, ו' להתענות ימי תשובה הוי כנדר, הדי' צומות, ואם באמת עלי דהוה נלע"ד, אך (סעיפים ה' י') דקיי"ל שם הו' חומרא

ש בתענית, ז לפי מה שלא שקעה מה דקיי"ל אלא בסתם ר קונם עלי גריך לקיים לזמן אחר "בגדר ליכא ין על גופו, אמר הריני "ל ס' תק"ע וענות, אלא י' יום מחר

פסקי משנה ברורה

ובספר בגדי ישע פוסק דאינו צריך לדלג כיון שהוא מתענה עד אחר חצות דאו אכילתו הוא כזרק אבן לחמת לא יחזי כשיקרא, וכן מצוד בספר מחצית השקל. [ו] וכן כתב במשנ"ב (פק"ו).

[א] בשעה"צ (פק"ט): אם קיבל עליו להתענות לילה ויום וכו', ומי"מ טוב שלא ליכנס לבית הספק ויפסיק מבעוד יום. [ב] במשנ"ב (פק"ו): עיין בט"ז דידלג תיבות צום תעניתו ולא ליחזי כדובר שקרים כיון דאינו תענית,

מצוות בני ישראל

ל' ו' ו' ו'

דכיתהו^פ דרב יוסף הוה מאחרה ומדלקה. פירש רבינו חננאל סמוך לחשיכה, אמר לה רב יוסף תנינא לא ימיש עמוד הענן וגו' מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש, כלומר בא עמוד האש ועדיין עמוד הענן קיים, סברה לאקדומי טובא תנא ליה ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר, אלא בעת שקיעת החמה קודם כמעט תהא ההדלקה^פ.

אמר^ז ר' יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת, דאמר משתשקע החמה קידש היום, ובשיטת רבה דמחמיר דהילכתא כרבה לגבי רב יוסף בר משדה ענין ומחצה^צ. והילכ' כרבי יוסי דאין כהנים טבולי יום אוכלים בתרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי. ואין זה תרי חומרי דסתרן אהדי^צ, דמספק היה פוסק^צ. ויש דוגמא בפרק תפלת השחר בענין תפלת המנחה ותפלת הערב^צ.

7 אמר^ז רב יהודה אמר שמואל כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה. ולא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה אלא בינונים. ירושלמי בריש מסכת ברכות (ה"א) כמה כוכבים יצאו ויהיה לילה ר' פנחס אמר כוכב אחד ודאי יום שנים ספק שלשה ודאי לילה, ואסיקנא הדתמר באילין דלית אורחיהו למיתחמי ביממא (בהו בין) [ברם] באילין דאורחיהו למתחמי ביממא לא משערין בהו אמר ר' יוסי בר אבין ובלחוד דתחמון תלתא כוכבין בדמות^צ חד כוכבתא. שמעתי בשם ר' יהודה שעומדים סדורין שלשה זה תחת זה במערב. ולי נראה שעומדים שלשה כחצובה ואז נדמים כאלו הם כוכב אחד ואז הוא לילה^צ. וכן ראוי להחמיר בתענית צבור. L

בעל [הבית] ביתו כחנם. ואם ב' בעלי בתים דרים ביחד דמי להא דתניא (כא ע"ב) והמהדרין נר לכל אחד ואחד, וכל שכן לשאינן בני ביתו. שלשה^ט דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, וצריך למימרינהו בניחותא. אבל שאר דברים מותר להטיל אימה על בני ביתו כדאיתא בהאורג (קה ע"ב), אבל לא אימה יתירה, כדאמרינן בפרק קמא דגיטין (ו ע"ב) כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי שלש עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים וחילול שבת.

הדלקת הנר מנלן דכתיב (איוב ה כד) וידעת כי שלום אהלך, ואין שלום בלא אורה. והני תלת מילי דמיבעי ליה לאינש למימר בניחותא, כי היכי דלקבלינהו מיניה. והא דלא קאמר הטבלתם את הכלים כדקתני סיפא ספק חשיכה וכו' עד אין מטבילין את הכלים, משום שיש למצוא תקנה בדבר אפילו שכח ולא הטבילים, כדתנן ושום שמטבילין כלי על גבי מימיו לטהרו בפרק ב' דביצה^ט.

כתיב (איכה ג יז) ותזנח משלום נפשי אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת נשיתי טובה אמר ר' ירמיה זו בית המרחץ ר' חייא בר אבא אמר זו רחיצת ידיים ורגלים בחמין ר' יצחק אמר זו מטה נאה וכלים נאים שעליה רבי (אבהו) [אבא] אמר זו מטה מוצעת ואשה מקושטת לתלמיד חכם. פירושו נראה לי דכולהו אמוראי אשבת קיימי, שאומר נשיתי טובה, אלו המודגלים בשבת, ושבת וחול שוים לו. מטה נאה, פירוש להסב עליה, מטה מוצעת, לשכב, ואשה מקושטת לתלמיד חכם, שעונתו מערב שבת לערב שבת. וכן עיקר.

ע"י הערמה כדאיתא בפ"ק דביצה. פה. כג ע"ב. פט. ע"כ מפר"ח. צ. לה ע"א. גא. רי"ף. צב. שע"ז נאמר הכסיל בתושך הולך. ערוכין ז ע"א. וע"י לקמן רס"י הש"י. צג. ובספק יכול להתמיד כמבואר בערוכין שם. וע"י גם תוס' נדה לו ע"א ד"ה הלכתא ומג"א ס"י תצג סק"ו. צד. עיין לעיל רס"י פג ובהערה שם. צה. לה ע"ב. צו. לפנינו בירושלמי בר מן. וכעין גירסת ספרנו [דדמיין או כמון] בכמה ראשונים. ע"י אהצ"י. צז. בשלה"ג למורכי ר' רעג נוסף לענין שבת (רא"א).

לברך. עכ"ד. פו. לר ע"א. פז. לפנינו בביצה יז ע"ב ושנין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין. ובברייתא שם יח ע"ב והכ"א מטבילין כלי ע"ג מימיו לטהרו. וע"י לקמן ס"י תשנג שכתב רבינו: ומדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו (ברייתא שם יח ע"א) ונ"ל דלהכי לא קתני בפ' במה מדליקין בהדי עשרתם ערבתם, הטבלתם את הכלים, משום שאפשר בדלוויי. וכ"ה לקמן ס"י תתקלו: ומיהא מתרץ דלא קאמר הטבלתם את הכלים כדקאמר עשרתם עירבתם, אלא משום דטבילה אפשר למחר

ספר ראבי"ה

ובינו א"י צר דרבינו יואל הלוי זצ"ל

יבוא לאור עם גאבור ומצור

אברג"ל ר' חזו דהלינקי א"י א"י

מי שהיה פרק תשיעי פסחים

צד

עין משפט
נר מצוה

ולרוב יהודה לא קשיא. דקטבדך עתה לנפש קמחא מדי ופסולו שביעי ענו נמשמע דלוקמינהו בלדך פירוקין דף (3) דסגרי לה מאן דלמי טמילי את מזה היו עמי שביעי עתה נצרכה הפסח: בסוכים ובפרדים. נמצאה: יכול יהא חיוב. כדמ' ל' הניע לעונה בשנת שמיעה: ודלה היה. דקמ' תורה אור

לרב יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יהודה לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב יוחנן לא קשיא
רבי יוחנן לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יוחנן לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יוחנן לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יוחנן לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יוחנן לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי יוחנן לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב אבהו לא קשיא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב ירמיהו לא קשיא
רבי ירמיהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי ירמיהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי ירמיהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי ירמיהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי ירמיהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי ירמיהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב אבהו לא קשיא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב אבהו לא קשיא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב אבהו לא קשיא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב אבהו לא קשיא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

לרב אבהו לא קשיא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא
רבי אבהו לא קשיא טמא שרי' רבנא

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

הל' ע"פ

זעליג ראובן כמוהר"צ בענגיס

רב ואב"ד למקהלות האשכנזים
מח"ס לפלגות ראובן
בעיה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה, ירושלים, י"ד מרחשון תשי"ג לפ"ק.
תבענה שפתי תהלה למע"כ הרב
הגאון הנעלה קנקן חדש מלא ישן,
חריף ובקי אור הברקי וכו', כש"ת
מו"ה ר' חיים דרוק שליט"א. כי
ידעתיו לת"ח גדול מאז נדברתי אתו
בעניני או"ה להלכה, והנה עתה הראני
את ספרו „אורות חיים" שעמו בכתובים,
מה שהשכיל לברר שיעורי בין השמשות
מה שנחלקו בזה רבותינו הקדמונים
ז"ל, והנה הוא מבאר את שיטתם
היטב יגע ומצא ליישב מה שהקשו
על ענין זה מן המציאות בהסברה
ישרה למען יבינו בנקל כל דבריהם
של רבותינו הגאונים זללה"ה, וכדאי
והגון להדפיס את ספרו הנ"ל,
והמעיינים בענין זה בטח ימצאו בו
דברי חפץ למביני מדע, ואותה אבקש
לתמוך בידו ולסייע אותו בהוצאה
הדרושה לזה, והמסייעים יתברכו
בחיים של שלום ורוב טובה, ככל א"נ
המברכס המיחל לישועת ד' הקרובה.

זליג ראובן בענגיס

החופ"ק ירושלים עיה"ק

נרחב לעוסקים במקצוע זה, וראוי ונכון לקבל הספר דרך כבוד שיוכל לסלק ההוצאה
המרובה, ותומכיו יתברכו בכל חותמי ברכות.

הכו"ח לכבוד התורה
איסר זלמן מלצר

ד איסר זלמן מלצר

(אב"ד ור"מ סלוצק)

ר"מ ראשי להישיבה
וראש המוסד הכללי
עץ-חיים

בעיה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה, ירושלים, יום ה' כ"א לחדש אלול תשי"ב
ראיתי את ספרו של ידידי
וחביבי הרב הגאון חו"ב סוע"ה
מגדולי ישיבתנו מו"ה חיים דרוק
שליט"א, בביאור ובלבון הלכות בין
השמשות וקראו בשם „אורות חיים"
והרחיב לבאר את שיטות הראשונים
בזה, ובעיקר בשיטת ר"ת וסייעתו,
וביאר סוגיות הש"ס בבלי וירושלמי
לשיטתו, ומסלק היטב קושיות גדולי
האחרונים על שיטה זו, וששבבילם
דחיה מהלכה, והוא מיישבם היטב
שהיא מתאמת כפי המציאות גם
באה"ק בכל סימני ביה"ש שנאמרו
בש"ס בענין זה, ומברר שכן דעת
רוב הראשונים והאחרונים ושכן פסק
בשו"ע או"ח סי' רס"א כשיטה זו,
ואין כונתו אלא להחמיר ביציאת
השבת ויוה"כ כשיטתם.

ומעתה ראוי ונכון להתנהג כן
למעשה ובפרט שהוא ענין ספיקא
דאורייתא דאזלינן לחומרא בכל מקום,
ובכלל הוא ספר מצוין הצולל בעמקי
הש"ס ופוסקים בחריפות ובקיאיות וכו'

בסכנוג אספר אנוג חיים

אנוג"ל ל חיים דרוק זצ"ל